

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

Herstel van de schade bij inbreuk op het Europees economisch recht door een onderneming, een lid-staat of een gemeenschapsinstelling^(*)

Inleiding.

1. Het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen heeft er reeds in talrijke arresten de nadruk op gelegd dat de zgn. Europese verdragen, en inz. het E.E.G.-verdrag, méér zijn dan internationale overeenkomsten die slechts wederzijdse verplichtingen tussen de verdragsluitende mogendheden scheppen. Het heeft met name beslist dat de Europese verdragen, evenzeer als zij, onafhankelijk van de wetgeving der Lid-Staten, ten laste van particulieren verplichtingen in het leven roepen, ook geëigend zijn rechten te scheppen welke de particulieren uit eigen hoofde kunnen geldig maken, en wier handhaving aan de nationale rechter kan worden gevraagd. Dit geldt niet alleen door uitdrukkelijke toekenning vanwege het verdrag, maar evenzeer als weerslag van de duidelijke verplichtingen welke het verdrag zowel aan particulieren als aan de Lid-Staten en de Gemeenschapsinstellingen oplegt (1).

Een van de rechten die de particulieren aldus kunnen doen handhaven bestaat in het herstel van de schade die hen wordt berokkend ten gevolge van een inbreuk op het Europees economisch recht.

Ik heb eraan gehouden dit onderwerp tijdens deze inaugurale rede te behandelen, omdat het m.i. een treffende illustratie verstrekt van de enge wisselwerking tussen het nationale recht en het Europees economisch recht. Ik hoop tevens buiten twijfel te kunnen stellen dat het Europese recht, en inz. het Europees economisch recht, geen «specialistenrecht» is, dat a.h.w. in het luchtledige tot ontwikkeling wordt gebracht, maar dat het, integendeel, nauw aansluit bij de nationale rechtstradities van de Lid-Staten der Europese Gemeenschappen en dat het, overigens, steeds meer deel zal uitmaken van onze dagelijkse rechtspraktijk.

2. De hiernavolgende uiteenzetting is beperkt tot de gevallen waar aan een particulier — natuurlijke of rechtspersoon — schade wordt berokkend ten gevolge van een

inbreuk op het *Europees economisch recht*. Daarmee be-doel ik het geheel van de regels der Europese verdragen die op een *specifieke wijze* de inrichting en de werking van de economische gemeenschappen beheersen (2). Uiteraard hebben alle regels van het Europees gemeenschapsrecht betrekking op de economische integratie die door deze verdragen wordt beoogd, maar daarom zijn ze nog geen «Europees economisch recht». Ik denk bv. aan de regels betreffende de Gemeenschapsinstellingen, de rechtshandelingen van deze instellingen, het statuut van de Gemeenschappen als rechtspersonen in het volkenrecht, en talrijke andere regels die veeleer deel uitmaken van hetgeen men wellicht het «Europees administratief recht» (3) zou kunnen noemen, waarbij ik tevens begrijp de op de Gemeenschapsinstellingen rustende verplichting tot het voeren van een behoorlijk bestuur (4). Al deze regels vertonen een heel groot belang, maar zij hebben niet op een *specifieke wijze* betrekking op de instelling en de werking van de gemeenschappelijke markt. Behoren daarentegen m.i. wél tot het Europees economisch recht : het discriminatieverbod, de regels betreffende het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal, de regels inzake het recht van vestiging, het kartelrecht, de regels inzake dumping en steunmaatregelen vanweg de overheid, de regels inzake belastingen en openbare ondernemingen, de regeling van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en van het gemeenschappelijk vervoerbeleid, de regels betreffende de economische politiek en de handelspolitiek, de sectoriële voorschriften inzake kolen, staal en kernenergie, enz.

3. Deze regels zijn geadresseerd hetzij aan de *ondernemingen* (bv. inzake kartelrecht, of inzake de prijzen voor kolen en staal), hetzij aan de *Lid-Staten* (bv. inzake de douane-unie, of het vestigingsrecht), hetzij aan de *Gemeenschapsinstellingen* (bv. wanneer deze de verdragsvoorschriften nader moeten uitwerken of toepassen, zoals i.v.m. het landbouwbeleid).

Wanneer een zodanige regel van Europees economisch recht door de geadresseerde geschonden wordt, is door de verdragen vaak in een — naar de gevallen : privaatrechtelijke of publiekrechtelijke — *communautaire sanctie* voorzien (5). Doch daarmee is de door de overtreding gela-

(*) Tekst van de inaugurale rede, op 25 oktober 1968 uitgesproken in de zaal van de Academieraad van de Rijksuniversiteit te Gent.

deerde particulier niet steeds gediend. Daarom is het van belang na te gaan hoe, en onder welke voorwaarden, een schade, die door een inbreuk op het Europees economisch recht berokkend werd, voor herstel in aanmerking kan komen, in de volgende drie gevallen:

- bij inbreuk door een onderneming,
- bij inbreuk door een Lid-Staat, en
- bij inbreuk door een Gemeenschapsinstelling.

Het onderwerp is zeer uitgebreid — temeer daar het algemeen vraagstuk van de vergoeding van de schade berokkend door een inbreuk op de economische wetgeving als zodanig reeds een eigen problematiek van processuele en materiële aard stelt (6) — zodat deze uiteenzetting dus tot de krachtlijnen van het onderwerp zal moeten beperkt blijven.

Waar het herstel van de schade op grond van nationaal-rechtelijke bepalingen moet worden beheerst, zal ik het Belgische recht als vertrekpunt nemen doch, wanneer dit nuttig lijkt, ook de wetgeving van een of meer andere Lid-Staten in het onderzoek betrekken.

I. Inbreuk door een onderneming.

4. Vooreerst moge ik buiten twijfel stellen dat ik het woord « onderneming » hierna slechts gebruik als een verzamelnaam voor de natuurlijke en rechtspersonen waarop het Europees economisch recht van toepassing is, of die — zelfs wanneer deze regels op deze personen niet rechtstreeks van toepassing zijn — niettemin gerechtvaardigd zijn, bij niet-naleving ervan, een aanspraak op schade-loosstelling te doen gelden (7).

5. Vertrekken we van de eenvoudige casus-positie waarbij een onderneming een regel van het Europees *kartelrecht* heeft overtreden. Een nationale rechtbank, de Europese Commissie, of het Hof van Justitie, heeft bv. beslist dat een overeenkomst verboden is door art. 85, lid één, E.E.G.-verdrag, en het blijkt eveneens dat geen vrijstelling op grond van het derde lid van art. 85 kan worden verleend. De betrokken overeenkomst is dus van rechtswege nietig, luidens art. 85, tweede lid. Mag een derde, die ten gevolge van de uitvoering van het nietig contract schade heeft geleden, aanspraak maken op schadeloosstelling?

Volgens het Belgische recht, bezit deze derde een aanspraak op schadeloosstelling, indien hij kan bewijzen dat (a) de uitvoering van het nietig contract een fout of onrechtmatige daad uitmaakt in de zin van art. 1382-1383 B.W., (b) de fout hem een persoonlijke schade heeft berokkend, en (c) er een causaal verband bestaat tussen de fout en de schade. Het tweede en het derde element doen weinig problemen rijzen i.v.m. huidig onderzoek, dat ik daarom zal beperken tot de vraag of een inbreuk op het Europees kartelrecht een fout of onrechtmatige daad uitmaakt volgens het Belgische recht.

6. Het is hier niet de plaats om in te gaan op de definitie van de schuldige of onrechtmatige gedraging. Men aanvaardt doorgaans dat een handeling schuldig is, in de zin van de wetgeving betreffende de aquilische aansprakelijkheid, wanneer zij *in specie* verboden is door wet of reglement, of wanneer een normaal bezonnen en zorgzame persoon, in dezelfde omstandigheden verkerend, ze niet zou hebben gesteld. DE PAGE gebruikt in dit verband de sprekende, maar weinig zeggende, formule *erreur de conduite* (8). De definitie van de fout komt in de praktijk vaak neer op een soms verregeande casuïstiek.

Op het eerste gezicht zouden de juristen, i.v.m. een inbreuk op het Europees kartelrecht, evenwel moeten kunnen weerstaan aan de aanlokkelijke verleiding van de casuïstiek, vermits een zodanige inbreuk *in specie* verboden is door een verdrag dat in België de kracht heeft van

een wet, en als zodanig dus, volgens de gangbare en algemeen aanvaarde opvattingen, een fout of onrechtmatige daad uitmaakt, temeer daar de art. 85 en 86, E.E.G.-verdrag, de openbare orde aanbelangen (9). Dit standpunt, volgens hetwelk een inbreuk op deze voorschriften *per se* een onrechtmatige daad uitmaakt, wordt, wat het Belgische recht betreft, voorgehouden in het verslag over het herstel van schade ten gevolge van schending van de artikelen 85 en 86 van het E.E.G.-verdrag, dat aan de E.E.G.-Commissie werd voorgelegd door een comité van deskundigen, waarvan o.a. mijn geëerde meester en collega J. LIMPENS deel uitmaakte (10). Weliswaar wordt in dit verslag, wat de toepassing van art. 85 betreft, een onderscheid gemaakt tussen bij de Commissie dienstig aangemelde en niet aangemelde kartels, waarbij men in het eerste geval dient rekening te houden met de « voorlopige geldigheid » van deze kartels, doch dit laat m.i. het beginsel onverlet dat, volgens deze deskundigen, een schending van art. 85 of art. 86 als zodanig een onrechtmatige daad vormt, die de grondslag kan zijn van een verplichting tot schadeloosstelling.

Andere uitmuntende rechtsgeleerden vinden dit niet zo vanzelfsprekend, omdat, zo houden zij voor, de art. 85 en 86 een aantal vage en onduidelijke toepassingsvoorwaarden inhouden, zodat het allerm minst zeker is dat elke normaal bezonnen en zorgzame persoon, in dezelfde omstandigheden verkerend, zou hebben nagelaten deze voorschriften te schenden (11). Gesteld nog — zo vervolgen sommigen dezer rechtsgeleerden — dat een onderneming kon — of moest — weten dat haar overeenkomst strijdig was met art. 85, eerste lid, toch kan men niettemin bezwaarlijk verwachten dat zij *ab initio* behoorde te weten dat voor deze verboden overeenkomst geen vrijstelling kon worden verleend op grond van het derde lid van art. 85, waarvan de toepassing grotendeels op een economische waardering — wellicht zelfs op beleidsoverwegingen — berust. Deze stelling is bekoorlijk omdat zij minder absoluut klinkt dan de vorige, en als zodanig een onverkapte uitnodiging uitmaakt tot het beoefenen van een verfijnde casuïstiek, hetgeen door pleiters vaak op prijs wordt gesteld vooral wanneer ze de raadsman zijn van de verweerder, van degene van wie een herstel van de schade wordt gevorderd.

Vooraleer U mijn eigen zienswijze nopens dit twistpunt mede te delen, moge ik laten opmerken dat de afstand tussen de twee opvattingen geringer is dan men op het eerste gezicht zou kunnen denken. Inderdaad, naarmate zich een duidelijke rechtspraak (daarin begrepen de beschikkingspraktijk van de Commissie) aftekent i.v.m. de uitlegging en de toepassing van de art. 85 en 86, zal het steeds minder waarschijnlijk worden dat een normaal bezonnen en zorgzame persoon deze voorschriften zou schenden, zodat de tweede opvatting — in de veronderstelling dat ze kan worden bijgetreden — uiteraard slechts voor een overgangsperiode zou kunnen gelden.

7. Ik meen evenwel dat de eerste opvatting de voorkeur moet genieten. Ten eerste, omdat de art. 85 en 86 de openbare orde aanbelangen, en dat men niet behoort te gedogen dat rechtssubjecten de beweerde vaagheid en onduidelijkheid van een wettekst inroepen om zich te onttrekken aan de normale burgerlijke sancties van een regel van openbare orde. In een tijdperk waar het eilaas meer voorkomt dat wetten en reglementen vage en onduidelijke voorwaarden inhouden, zou een zodanig argument de draagwijdte van de aquilische verantwoordelijkheid op een gevaarlijke wijze uithollen. Daarbij komt nog dat het hier om economische wetgeving gaat en dat — zoals de heer Advocaat-generaal K. ROEMER reeds terecht liet opmerken bij een der eerste arresten van het Hof van Justitie (12) — normstelling voor economische feiten

een moeilijke opgave is: men kan daarbij niet buiten het gebruik van begrippen, welke op zichzelf reeds een waardering inhouden en slechts begrepen kunnen worden door kennis en beoordeling van de economische verhoudingen. Ten tweede, omdat de art. 85 en 86 niet gericht zijn tot onwetenden. *Iura vigilantibus scripta*, zegt de juridische volksmond. Een onderneming die aan het economisch ruilverkeer deelneemt op een zodanige wijze dat de handel tussen de Lid-Staten daardoor ongunstig kan worden beïnvloed — en wanneer aan deze voorwaarde niet is voldaan, kunnen de art. 85 en 86 geen toepassing vinden — geeft blijk van een opvallend gebrek aan normale bezonnenheid en zorgzaamheid indien zij niet vooraf de gevolgen van haar optreden, in het licht van het Europees kartelrecht, overweegt, en desnoods te dien einde het advies inwint van een deskundige (13). De betekenis van de kartelvoorschriften van het E.E.G.-verdrag wordt nu voldoende duidelijk opdat in de meeste gevallen reeds een gefundeerd advies zou kunnen worden verstrekt.

Ik ontveins me evenwel niet dat er op het gebied van de aquilische aansprakelijkheid terzake van een inbreuk op het Europees kartelrecht nog geen rechtspraak voorhanden is, en dat mijn opvatting — waarvan ik de strengheid inziet — niet noodzakelijk door onze hoven en rechtbanken zal worden bijgetreden.

8. In sommige landen van de E.E.G. — met name in Duitsland en Nederland — volstaat het niet dat een fout of onrechtmatige daad werd begaan, maar wordt een bijkomende voorwaarde gesteld die tot uitdrukking komt in de zgn. *Schutznormtheorie* of normbestemmingsleer. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen rechtsregels die de bescherming van het algemeen belang beogen, en die welke de bescherming van *particuliere belangen* beogen. Volgens de *Schutznormtheorie* doet een foutieve gedraging, die bestaat in de overtreding van een rechtsregel, slechts dan een recht op schadeloosstelling ontstaan, wanneer de overtreden rechtsregel juist de bescherming van het gekrenkt belang beoogde, wanneer ze m.a.w. een *Schutznorm* of beschermingsregel is. Dit brengt mee dat een inbreuk op een rechtsregel die uitsluitend de bescherming van het algemeen belang, en niet die van particuliere belangen, beoogt, geen aanleiding kan geven tot het herstel van de schade die daardoor zou worden berokkend aan een particulier. In Duitsland en Nederland bestaat er heel wat rechtspraak in dit verband, ook op het gebied van de economische wetgeving (14). Dit kan aanzienlijke gevolgen hebben i.v.m. een inbreuk op het Europees kartelrecht.

Indien men immers beschouwt dat de art. 85 en 86 uitsluitend de bescherming van het algemeen belang van de Gemeenschap beogen, en niet — zij het in subsidiaire orde — de particuliere belangen van de marktdeelnemers, dan zou de schade die berokkend wordt door een schending van deze voorschriften in Duitsland en Nederland principieel niet voor herstel in aanmerking komen, hetgeen binnen de E.E.G. tot zwaarwichtige distorsies zou kunnen aanleiding geven, vermits die schade in de overige Lid-Staten wel zou kunnen worden hersteld! Het vraagstuk wordt in een nog schriller daglicht gesteld, wanneer men ook even haar internationaalprivaatrechtelijke aspecten onder ogenschouw neemt. Veronderstellen we een kartel tussen een Belgische en een Nederlandse onderneming; dit kartel wordt ten uitvoer gebracht in Luxemburg op een wijze die door art. 85, lid een, verboden is, en niet kan worden vrijgesteld luidens het derde lid van dit voorschrift. Het ten uitvoer brengen van het kartel berokkent schade aan ondernemingen die in Duitsland en in Frankrijk gevestigd zijn. Welke nationale wet moet worden toegepast i.v.m. het herstel van deze schade? Moet het de *lex loci delicti commissi* zijn, dus de Luxemburgse wet? Of de wet van het land waar de schade geleden werd?

Volgens de regels van het Franse internationaal privaatrecht zou het herstel van de in Frankrijk geleden schade, tengevolge van een in het buitenland gepleegde onrechtmatige daad, door de Franse wet moeten worden beheerst (15). In Duitsland, zou de onderneming, aan wie door het kartel schade berokkend werd, de keus hebben tussen, enerzijds, de *lex loci delicti commissi*, de Luxemburgse wet, en anderzijds de wet van het land waar de schade geleden werd, dus de Duitse wet (16). Indien aanvaard wordt dat art. 85 en art. 86 van het E.E.G.-verdrag geen particuliere belangen beschermen, zal de Duitse onderneming wellicht voor de toepassing van de Luxemburgse wet opteren, vermits ze op grond van de Duitse wet geen aanspraak zou kunnen maken op enige schadeloosstelling. Deze situatie vind ik weinig prettig in een economische gemeenschap die mede naar rechtseenheid streeft, en het is dus essentieel klare wijn te schenken i.v.m. de door art. 85 en art. 86 daadwerkelijk beschermde belangen. Er bestaat nog geen rechtspraak nopens deze vraag (17), doch Duitse en Nederlandse rechtsgeleerden beschouwen dat deze voorschriften niet alleen de bescherming van het algemeen belang der Gemeenschap beogen, maar ook de particuliere belangen van de marktdeelnemers, zodat dezen in voorkomend geval een aanspraak zouden kunnen maken op schadeloosstelling (18). Deze opvatting kan wellicht steun vinden in een arrest van 14 juli 1967 van het Hof van Justitie, dat evenwel — ik wens hierop de nadruk te leggen — geenszins betrekking heeft op het kartelrecht, maar op een inbreuk door de E.E.G.-Commissie op een landbouwverordening van de Raad. In dit arrest beslist het Hof dat de omstandigheid dat de overtreden verordening de bescherming beoogt van belangen die een algemeen karakter dragen (met name: de totstandkoming van een gemeenschappelijke landbouwmarkt, en de ontwikkeling van een vrij goederenverkeer) niet uitsluit dat zij ook belangen omvatten van particuliere marktdeelnemers en dat, ook al raakt de toepassing van de geschonden rechtsregel deze marktdeelnemers in het algemeen niet rechtstreeks en individueel, zulks niet wegneemt dat bescherming hunner belangen door dezelve kan beoogd zijn, hetgeen — volgens het Hof — *in casu* ook in feite het geval was (19). Het lijkt alleszins wenselijk dat een Duitse of een Nederlandse rechter, in voorkomend geval, aan het Hof van Justitie een verzoek zou richten tot het geven van een prejudiciële beslissing nopens de door art. 85 en art. 86 beschermde belangen.

II. Inbreuk door een Lid-Staat.

9. Zoals reeds uiteengezet werd, bevat het Europees economisch recht voorschriften die, alhoewel ze aan de Lid-Staten geadresseerd zijn, niettemin geëigend zijn rechten te scheppen in hoofde van particulieren, die dan aan de nationale rechters kunnen vragen deze rechten te handhaven. Dit is met name het geval van de zgn. «standstill»-voorschriften, die een aan de Lid-Staten gerichte, duidelijke, volledige en onvoorwaardelijke verplichting inhouden om iets *na te laten* (20). In een arrest van 16 juni 1966 heeft het Hof van Justitie het veld van de voorschriften die voor een zodanige rechtstreekse werking vatbaar zijn nog uitgebreid, wanneer het besliste dat particulieren eveneens rechten kunnen ontlenen aan regels waardoor aan de Lid-Staten een verplichting om iets *te doen* (dus geen «standstill»-verplichting) wordt opgelegd, zo aan die Lid-Staten, wat betreft de termijn waarin aan deze verplichting moet worden voldaan, geen enkele speelruimte is gelaten (21).

De omstandigheid dat deze diverse voorschriften aan de Lid-Staten geadresseerd zijn belet geenszins dat de particulieren daaraan rechten kunnen ontlenen, en met name het recht om een schadeloosstelling te vorderen wanneer

de geadresseerde Lid-Staat het betrokken voorschrift heeft geschonden.

De voorwaarden waaronder een zodanige inbreuk door een Lid-Staat aanleiding kan geven tot schadeloosstelling worden bepaald op grond van de toepasselijke nationale wetgeving, inz. op het gebied van de aansprakelijkheid van de openbare besturen. Dit is een zeer speciale tak van het aansprakelijkheidsrecht, waarvan de regeling in de onderscheiden Lid-Statens vaak afwijkende kenmerken vertoont, zoals blijkt uit de onlangs uitgegeven handelingen van het internationaal colloquium over de aansprakelijkheid van de Staat voor het onrechtmatig optreden van zijn organen, dat in 1964 te Heidelberg werd ingericht door het *Max - Planck - Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (22).

10. Veeleer dan het vraagstuk *in abstracto* te bespreken geef ik er de voorkeur aan een praktisch geval als vertrekpunt te nemen, met name een m.i. zeer zorgvuldig opgesteld vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel, d.d. 9 juni 1966, inzake p.v.b.a. « Corn and Food Trading Company » t. Belgische Staat, Minister van Landbouw (23). Het ging om het volgende.

Bij K.B. van 18 mei 1961 (24) werd bepaald dat in België slechts ammonium-nitraat mag worden verkocht dat minstens 22% aan stikstof inhoudt, terwijl het minimum-gehalte aan stikstof voorheen 15,5% diende te zijn. Nu moet men weten dat op de wereldmarkten, en inz. in Europa, bijna uitsluitend ammonium-nitraat met een stikstofgehalte van 20,5% wordt voortgebracht. Het praktische gevolg van het K.B. van 18 mei 1961 bestond er dus in dat het buitenlands ammonium-nitraat niet meer in België kon worden ingevoerd — vermits het niet voldeed aan het minimum-gehalte van 22% — en dat de eiseres in het geding, de p.v.b.a. « Corn and Food Trading Company », die zich bezig houdt met de invoer van buitenlands ammonium-nitraat in België, aanzienlijke schade onderging, welke geraamd werd op ongeveer 10 miljoen fr. Eiseres hield — m.i. terecht — voor dat het K.B. van 18 mei 1961 een na de inwerkingtreding van het E.E.G.-verdrag vastgestelde kwantitatieve invoerbeperking tot stand bracht, of althans een maatregel van gelijke werking, die beoogde de Belgische producenten van ammonium-nitraat tegen de buitenlandse concurrentie te beschermen, en dat het als zodanig strijdig was met art. 31, eerste lid, van het E.E.G.-verdrag, hetwelk als volgt luidt: « De Lid-Statens onthouden zich ervan in hun onderling verkeer nieuwe kwantitatieve beperkingen en maatregelen van gelijke werking in te voeren » (25). Op te merken valt dat ook de E.E.G.-Commissie de mening was toegedaan dat dit K.B. met het genoemde verdragsvoorschrift strijdig was, en dat dit K.B. dientengevolge ingetrokken werd door een K.B. van 22 juni 1962, dat het voorgeschreven minimum-gehalte aan stikstof terugbracht op 20% (26).

« Corn and Food Trading Company » stelde dat de Belgische Staat een inbreuk had gepleegd op het Europees economisch recht, dat deze inbreuk een onrechtmatige daad uitmaakte welke haar schade had berokkend, en dat de Belgische Staat deze schade diende te vergoeden.

Deze eis werd principiële ingewilligd door de Brusselse rechtbank, die evenwel geen eindvonnis uitsprak, maar een deskundige aanstelde om de door eiseres geleden schade te begroten. De rechtbank redeneert als volgt.

Art. 31, lid 1, houdt een « standstill » - verplichting in die, hoewel ze aan de Lid-Statens is geadresseerd, luidens de constante rechtspraak van het Hof van Justitie, aan particulieren niettemin rechten verleent, wier handhaving door de nationale rechter moet worden gewaarborgd. Vermits de Belgische Staat het rechtstreeks werkend verdragsvoorschrift had overtreden, diende vervolgens de vraag te worden onderzocht of deze schending een on-

rechtmatige daad uitmaakte welke tot schadeloosstelling kon nopen. Het vraagstuk van de aansprakelijkheid van de Staat voor een onrechtmatige daad begaan in de uitoefening van de reglementerende bevoegdheid is zeer delikaat (27), doch ik meen dat de hiernavolgende redenering van de Brusselse rechtbank dient te worden goedgekeurd. De rechtbanken zijn bevoegd om de wettelijkheid van bestuurshandelingen te toetsen (28), en om uit een eventuele onwettelijkheid de nodige besluiten te trekken i.v.m. de burgerlijke rechten van de rechtssubjecten; het wettelijkheidsvereiste houdt in dat de Staat geen inbreuk mag plegen op art. 1382, B.W.; de omstandigheid dat een bestuurshandeling, met name een K.B. van algemene strekking, schade toebrengt aan een particulier, brengt evenwel niet noodzakelijk mede dat de Staat een onrechtmatige daad heeft begaan, wanneer het K.B. maar overeenstemt met het algemeen belang, een criterium waarover de rechter niet te oordelen heeft (29). Terzake — aldus de rechtbank — ging het evenwel niet om een afwegen tussen algemeen belang en particuliere belangen, noch om de vraag of de Staat al dan niet aan een algemene zorgvuldigheidsplicht tekortgekomen was, maar wel om het schenden door de Belgische Staat van een door een internationale overeenkomst opgelegde, rechtstreeks werkende, verplichting; het genomen K.B. was derhalve specifiek in strijd met de wet, en maakte om die reden een onrechtmatige daad uit in hoofde van de Belgische Staat.

De rechtbank voegt hier nog aan toe dat de aansprakelijkheid van de Staat voor het onwettig K.B. ook in het gedrang kan komen, zelfs indien dit K.B. niet vooreerst door de Raad van State is vernietigd geweest.

Hier hebben we dus een duidelijk geval waar de Staat aansprakelijk wordt gehouden voor een schade welke aan een particulier wordt berokkend ten gevolge van een schending van het Europees economisch recht.

11. Andere gelijkaardige gevallen kunnen zonder moeite worden ingebeeld.

a) Enkele jaren terug verleende de Belgische Staat aan een te Antwerpen gevestigde onderneming een zgn. rentevergoeding, op grond van de wet van 17 juli 1959, tot bevordering van de economische expansie (30). In een beschikking van 28 oktober 1964, besliste de E.E.G.-Commissie dat deze steunmaatregel in strijd was met art. 92 van het E.E.G.-verdrag, en dat zij voor 31 oktober 1965 moest worden opgeheven (31). Voor het verstrijken van deze termijn liet de Belgische Staat aan de Commissie weten dat de steunmaatregel inderdaad geheel ingetrokken was geweest. Voor zover ik kon nagaan, heeft deze aangelegenheid geen aanleiding gegeven tot een rechterlijk geding. Ik meen evenwel dat de betrokken onderneming, aan wie een subsidie voor een globaal bedrag van ten minste 170 miljoen fr. was toegekend, en die, vertrouwend op deze officiële beslissing van de Belgische Staat, wellicht tot aanzienlijke investeringen was overgegaan of met het oog daarop contractuele verplichtingen t.a.v. derden had opgenomen, zich tot de Belgische Staat zou kunnen richten om het herstel te eisen van de schade die haar naderhand werd berokkend door het intrekken van het subsidie, ten gevolge van een schending, door de Belgische Staat, van het Europees economisch recht.

b) Een Belgische wet van 19 maart 1968, die de zeer onschuldige titel draagt: « tot bekrachtiging van K.B. genomen bij toepassing der bij de wet van 11 september 1962 opgeheven wetten van 30 juni 1931 en van 30 juli 1934 » (32), is alsnog aan het waakzaam oog van de rechtsleer ontsnapt, maar verstrekt niettemin een treffende illustratie van de problematiek inzake de aansprakelijkheid van de Staat voor een schending van het Europees economisch recht. Op de volledige achtergrond van deze wet, die, ook

op internrechtelijk vlak, interessante juridische problemen stelt, kan ik niet ingaan, en ik moet me beperken tot hetgeen huidige uitzetting rechtstreeks aangaat. Door een K.B. van 3 november 1958 (33), en door enkele latere gelijkluidende K.B., werden rechten ingesteld, te heffen bij afgifte van invoervergunningen van bepaalde zuivel-, landbouw- en voedingsprodukten. Op vervolging van de E.E.G.-Commissie werden de betrokken K.B. door het Hof van Justitie, in een arrest van 13 november 1964, als strijdig bevonden met art. 12, E.E.G.-verdrag (34), waarop ze ingetrokken werden bij K.B. van 23 oktober 1965 (35). Niettemin worden deze K.B. thans, met ingang van de datum waarop ze in werking zijn getreden, bekrachtigd door de wet van 19 maart 1968, welke eveneens bepaalt dat « de bij toepassing van deze besluiten gestorte sommen voorgoed vervallen blijven », en dat « de betaling ervan onherroepelijk is en geen aanleiding kan geven tot enige betwisting ten overstaan van om het even welke overheid ». De vraag of deze wet wel verenigbaar was met het Europees economisch recht kwam ter sprake in de commissie voor economische zaken van de Senaat, waar de bevoegde Minister o.a. het volgende standpunt uiteenzette. Het arrest waarbij het Hof van Justitie het verzuim van de Belgische Staat om zijn verdragsplichten na te leven vaststelde, heeft geen gevolgen in de interne rechtsorde, omdat het Hof terzake geen bevoegdheid tot nietigverklaring bezit. Het volstaat dat de betrokken Staat zich naar het arrest voegt door de passende maatregelen te nemen, niet *ab initio*, maar ten hoogste met ingang van de datum van het arrest (36). Deze redenering lijkt me voor betwisting vatbaar, temeer wanneer men ook rekening houdt met andere gedeelten van de ministeriële uiteenzetting, waarop ik hier niet kan ingaan, — en sommige leden van de Senaatscommissie hebben daar terecht op gewezen. Doch de slotsom van het commissieverslag luidt niettemin als volgt: « Daar de aanvaarding van de tweede stelling (met name : de strijdigheid van het wetsontwerp met het E.E.G.-verdrag) volgens de Minister tot gevolg zou hebben dat de Staat meer dan één miljard fr. zou moeten terugbetalen, en daar de E.E.G.-Commissie en de andere Lid-Staten steeds in de mogelijkheid verkeren hun houding te bepalen in de besproken aangelegenheid (37), is uw commissie van oordeel dat het geraden is het wetsontwerp goed te keuren ».

Het wil me voorkomen dat onze wetgever hier nogal licht met het Europees gemeenschapsrecht is omgesprongen. Dit is temeer bezwarend daar deze wet in werkelijkheid werd gestemd om de Staat te bevrijden van een verplichting de onrechtmatig geïnde heffingen terug te betalen. Toen het wetsontwerp werd ingediend, waren inderdaad voor onze rechtbanken een aantal gedingen aanhangig gemaakt, waarbij de eisers — importeurs van zuivel-, landbouw- en voedingsprodukten — de restitutie vorderden van de door hen betaalde rechten. Ik draag kennis van een niet gepubliceerd vonnis in dit verband, uitgesproken op 6 februari 1967 door de tweede kamer van de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel, inzake de p.v.b.a. « Etablissements Detry » t. Belgische Staat, Minister van Economische Zaken. Eiseres had tijdens de werkingsduur van de met art. 12, E.E.G.-verdrag, strijdig bevonden K.B., aan de Belgische Staat niet min dan ongeveer 60 miljoen fr. onrechtmatig geheven rechten betaald, waarvan ze de terugbetaling vorderde. Haar eis werd door de rechtbank afgewezen om redenen die m.i. een klaarblijkelijke miskenning inhouden van de werking van het Gemeenschapsrecht in de interne rechtsorde. Niettegenstaande het totstandkomen van de wet van 19 maart 1968, heeft eiseres het door haar ingestelde verhaal in beroep gehandhaafd, zodat het Hof van beroep te Brussel wellicht de gelegenheid zal hebben om zich uit te spreken over de verhouding tussen deze wet en het Europees Economisch Recht.

We staan hier dus voor een geval waar de nationale wetgever er zorg voor draagt, dat de schade, die door de Staat aan particulieren wordt berokkend ten gevolge van een inbreuk op het Europees economisch recht, niet moet worden vergoed. Dit kan, naar mijn opvatting, niet worden goedgekeurd, ook al is het in een concreet geval, zoals *in casu*, moeilijk te bepalen wie, ten gevolge van deze inbreuk, schade heeft geleden. Het zijn wellicht niet de importeurs zelf, vermits zij de onrechtmatig geheven rechten in de kostprijs van de koopwaar en in de verkoopprijs ervan zullen doorberekend hebben, zodat een terugbetaling dezer rechten aan de importeurs aanleiding zou kunnen geven tot een ongegronde verrijking (38).

12. Een andere kwestie die rijst i.v.m. het herstel van de schade berokkend door een inbreuk op het Europees economisch recht door een Lid-Staat betreft alweer de toepassing van de *Schutznormtheorie* in Duitsland en Nederland. Naar het mij voorkomt, kunnen voorschriften die aan de Lid-Staten geadresseerd zijn, heel wel — zij het desnoods in bijkomende orde — strekken tot bescherming van particuliere belangen, en aldus een *Schutznorm* uitmaken. Ik deel op dit punt de opvatting die door VERLOREN VAN THEMATAAT werd uiteengezet tijdens het colloquium van de *Fédération internationale pour le droit européen*, te 's Gravenhage in 1963 (39). Mijn geachte Utrechtse collega betoogt m.i. terecht dat men bezwaarlijk het karakter van *Schutznorm* kan ontkennen aan voorschriften van het Europees economisch recht die van zodanige aard zijn dat, hoewel ze aan de Lid-Staten geadresseerd zijn, zij, volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie, ten behoeve van de particulieren rechten scheppen welke handhaving aan de nationale rechters kan worden gevraagd. Met andere woorden, elk voorschrift waarvan het *self-executing* karakter in hoofde van particulieren wordt erkend is als het ware per definitie eveneens een *Schutznorm*.

III. Inbreuk door een Gemeenschapsinstelling.

13. Zo het herstel van de schade, berokkend door een schending van het Europees economisch recht door een onderneming of door een Lid-Staat door het nationale recht wordt beheerst, is dit niet meer het geval wanneer de schending uitgaat van een Gemeenschapsinstelling. De Europese verdragen voorzien terzake in een speciale regeling, zowel op het gebied van de bevoegdheid als van de toepasselijke wetgeving (40).

a) Wat betreft de *bevoegdheid*, bepalen de drie verdragen (E.G.K.S., E.E.G. en E.G.A.) dat gedingen aangaande de aquilische aansprakelijkheid van de Gemeenschappen tot de bevoegdheid van het Hof van Justitie behoren (41).

b) Op het gebied van de *toepasselijke wetgeving*, gebruikt het E.G.K.S.-verdrag (art. 40) een eigen criterium van « dienstfout » dat ontleend is aan de door het Frans administratief recht geconstrueerde *faute de service* (42), terwijl de overige twee Europese verdragen bepalen dat het Hof terzake moet beslissen « overeenkomstig de algemene beginselen welke de rechtsstelsels der Lid-Staten gemeen hebben ». Aan dit begrip van de « gemene algemene beginselen » werden reeds wel gedocumenteerde studies gewijd, met name door de Italiaan GRISOLI (43) en door de Duitser HELDRICH (44). Voor de rechtsvergelijking inzake de aansprakelijkheid der openbare besturen vormen deze studies zonder twijfel een heel nuttige bijdrage, doch het lijkt niet dat het Hof van Justitie, in de alsnog op grond van de genoemde voorschriften uitgesproken arresten, ernaar streeft uit de rechtsstelsels van de Lid-Staten de « gemene algemene beginselen » te distilleren die de grondslag zouden kunnen vormen van het communautair aansprakelijkheidsrecht. Volgens de gewezen Advocaat-generaal LAGRANGE zou er in de Lid-Staten

slechts één «gemeen algemeen beginsel» bestaan, met name dat er nergens een principiële immuniteit is van de Staat t.o.v. zijn aquilische aansprakelijkheid tegenover particulieren; het Hof zou zich — volgens deze uitmuntende magistraat — veel meer moeten laten leiden door billijkheidsoverwegingen (45). Een bijzondere commissie van de Internationale Unie der Magistraten verklaarde in 1967 dat een «gemeen algemeen beginsel», in de zin van de genoemde verdragsvoorschriften, bestaat uit «une idée imposée par la civilisation, dont la loi, la coutume ou la jurisprudence ont fait une ou plusieurs applications et qui est donc encore susceptible d'applications nouvelles» (46). Heel verhelderend zijn deze toelichtingen niet, zodat men kan besluiten dat aan het Hof van Justitie op dit gebied een aanzienlijke rechtsschepende taak is opgedragen (47).

14. In enkele recente arresten heeft het Hof van Justitie uitspraak gedaan over vorderingen strekkende tot het herstel van de schade berokkend door een schending van het Europees economisch recht door een Gemeenschapsinstelling. Ik moge hier herhalen dat ik niet bespreek de arresten die verband houden met schade die voortvloeit uit een schending door een Gemeenschapsinstelling van de administratiefrechtelijke vereisten inzake behoorlijk bestuur en algemene zorgvuldigheidsplichten (48). Alleen een specifieke inbreuk op het Europees economisch recht dient onze aandacht te weerhouden.

15. Daar is vooreerst het arrest-Plaumann van 15 juli 1963 (49). Luidens art. 25, derde lid, E.E.G.-verdrag, mag de E.E.G.-Commissie, wat de landbouwprodukten betreft, Lid-Staten machtigen de heffing van de rechten van het gemeenschappelijk douanetarief te schorsen, of hen tariefcontingenten toekennen, mits daardoor op de betrokken goederenmarkt geen ernstige verstoringen kunnen ontstaan (50). In 1961 verzocht de Duitse Bondsrepubliek om zulk een machtiging i.v.m. de invoer van clementines uit derde landen, doch de Commissie weigerde de machtiging in een beschikking van 22 mei 1962. De Hamburgse firma Plaumann — die zich o.a. met de invoer van clementines bezig houdt — leed schade ten gevolge van deze weigering, voor een bedrag van ongeveer 43.000 D.M. Ze leidde bij het Hof van Justitie een dubbele vordering in, strekkende, enerzijds, tot de nietigverklaring van de beschikking van weigering en, anderzijds, tot vergoeding van de schade welke voor haar voortvloeide uit de weigering van de machtiging tot gedeeltelijke schorsing der rechten van het gemeenschappelijk douanetarief. Het beroep tot nietigverklaring werd door het Hof niet-ontvankelijk verklaard om redenen waarop ik hier niet kan ingaan, en die verband houden met de in art. 173, tweede lid, E.E.G.-verdrag gestelde ontvankelijkheidsvoorwaarden voor de aanvechting, door een particulier, van een tot een Lid-Staat geadresseerde beschikking (51). Wat betreft de vordering tot het herstel van de schade, berokkend door de beweerde schending van art. 25, derde lid, door de Commissie, oordeelde het Hof dat een niet vernietigde bestuurshandeling als zodanig niet een fout kan opleveren welke aan de justitiabelen schade toebrengt, en dat laatstgenoemden derhalve op grond van die handeling geen aanspraak op schadeloosstelling kunnen laten gelden. De vordering tot schadevergoeding werd derhalve als ongegrond afgewezen. De stelling van het Hof, met name dat een niet vernietigde bestuurshandeling op zichzelf niet een fout kan opleveren, heeft aanleiding gegeven tot heel wat kritiek (52), temeer daar het Hof op generlei wijze verklaart dat zij beantwoordt aan een «gemeen algemeen beginsel» van de rechtsstelsels der Lid-Staten. Ik moge hier terloops laten opmerken dat de Brusselse rechtbank, in de reeds besproken zaak van het ammonium-nitraat (53), niet gearzeld had tot het voor-

handen zijn van een onrechtmatige daad te besluiten, i.v.m. een K.B. dat nimmer was vernietigd geweest (54). Daarbij komt nog dat de schade pas aan de dag kan treden na verloop van de termijn tot het instellen van een beroep tot nietigverklaring (55), terwijl het toch ook niet zeer gelukkig kan genoemd worden een aanspraak op schadeloosstelling, die gefundeerd is op de beweerde nietigheid van een rechtshandeling, af te wijzen, zonder dat deze rechtshandeling zelf naar haar wettigheid wordt getoetst omdat het ingestelde beroep tot nietigverklaring niet-ontvankelijk is (56).

16. Het arrest *Kampffmeyer en cs.* van 14 juli 1967 (57) verstrekt een ander voorbeeld van de wijze waarop het Hof van Justitie art. 215 van het E.E.G.-verdrag interpreteert (58). Verordening nr. 19 van de Raad, houdende de geleidelijke totstandbrenging van een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector granen, geeft o.a. aan de Commissie de bevoegdheid de Lid-Staten te machtigen vrijwaringsmaatregelen te nemen i.v.m. de invoer van bepaalde graanprodukten. Aldus machtigde de Commissie, bij beschikking van 3 oktober 1963, de Duitse Bondsrepubliek om vrijwaringsmaatregelen te nemen t.a.v. de invoer van maïs uit Frankrijk. Deze beschikking werd door het Hof van Justitie vernietigd wegens strijdigheid met de voorschriften van genoemde verordening nr. 19, bij arrest van 1 juli 1965 (59).

Kampffmeyer en cs. die allen importeurs van maïs zijn in Duitsland, vorderden naderhand het herstel van de schade die hen berokkend werd ten gevolge van de met het Europees economisch recht strijdige, en door het Hof van Justitie nietig verklaarde, beschikking van de Commissie.

Het Hof besliste dat de schending, door de Commissie, van Verordening nr. 19 een dienstout opleverde waarvoor de Gemeenschap aansprakelijk kon worden gesteld, omdat de Commissie de belangen had geschonden van de importeurs die waren opgetreden overeenkomstig de door haar vastgestelde voorschriften. Op een verweer van de Commissie — welke ertoe strekte de *Schutznormtheorie* in het communautair aansprakelijkheidsrecht te doen opnemen — antwoordde het Hof met de overweging, welke ik U reeds voorheen ter kennis bracht, met name dat de omstandigheid dat Verordening nr. 19 belangen van algemene aard beschermt (d.i. de totstandkoming van de gemeenschappelijke markt en het vrije goederenverkeer) niet uitsluit dat daarin ook begrepen zijn de belangen van de marktdeelnemers, *in casu* de maïsimporteurs Kampffmeyer en cs.

Ik moge vooreerst laten opmerken dat dit arrest geen wijziging brengt aan de stelling van het Hof in het arrest Plaumann, vermits de inbreuk op het Europees economisch recht in huidige geval reeds erkend was geweest in een eerder vernietigingsarrest van het Hof: *Kampffmeyer en cs.* vorderden het herstel van de schade berokkend door een reeds vernietigde beschikking van de Commissie. Interessant is wel dat het Hof de aanwezigheid van een fout afleidt uit de omstandigheid dat de Commissie, door een rechtshandeling te stellen, bij de betrokken marktdeelnemers een rechtmatig vertrouwen in de wettigheid van deze handeling heeft gewekt, welk vertrouwen nadien werd teleurgesteld door de nietigverklaring van deze handeling. De marktdeelnemers waren immers op de wettigheid van de betrokken rechtshandeling afgestaan om contracten te sluiten, welke ze naderhand moesten opzeggen — mits betaling van vergoedingen — toen bleek dat de toegestane vrijwaringsmaatregelen onwettig waren. Wat betreft de uitspraak van het Hof i.v.m. de door de Commissie ingeroepen *Schutznormtheorie*, mag men er zich stellig in verheugen dat het Hof de bescherming van de particuliere belangen betreft in die van het meer algemeen belang van de Gemeenschap,

doch het Hof had wellicht mede kunnen verklaren dat deze theorie niet berust op een « gemeen algemeen beginsel van de rechtsstelsels der Lid-Staten » en dat ze, reeds om die reden, niet thuis hoort in het communautair aansprakelijkheidsrecht (60). In dit arrest Kampffmeyer zijn nog heel wat andere punten het bespreken waard (61), doch ik moet me — ten gevolge van het onmeedogenloos vorderen van de tijd — tot het essentiële beperken.

Slotbeschouwingen.

17. Uit dit overzicht *per summa capita* blijkt dat de rechtsbescherming van de particulier, die gelaedeerd wordt door een schending van het Europees economisch recht, in de drie besproken gevallen gewaarborgd wordt, hetzij door de nationale wetgeving (eerste geval), hetzij door het communautaire recht (derde geval), hetzij nog door een combinatie van beide (tweede geval) (62).

Deze rechtsbescherming behoeft evenwel nog heel wat verfijning. Een bondige samenvatting van de enkele knelpunten, waarvan we het bestaan tijdens deze uiteenzetting vastgesteld hebben, zal dit buiten twijfel stelen.

a) Wat betreft een inbreuk door een *onderneming* is nog niet met zekerheid vastgesteld, enerzijds, dat elke zodanige inbreuk per se een onrechtmatige daad uitmaakt, en anderzijds, dat de regels van het Europees economisch recht, i.v.m. de *Schutznormtheorie*, mede de bescherming van de individuele belangen der marktdeelnemers beogen. De eerste vraag dient in hoofdzaak op grond van het nationale recht te worden opgelost — waarbij in de onderscheiden Lid-Staten naar rechtseenheid nopens dit punt zou moeten worden gestreefd — terwijl het mij voorkomt dat de tweede vraag een uitlegging van het Europees economisch recht impliceert, zodat het wenselijk lijkt in voorkomend geval aan het Hof van Justitie de passende verzoeken tot het geven van een prejudiciële beslissing te richten.

b) Wat betreft een inbreuk door een *Lid-Staat* lijkt het — met het oog op het totstandbrengen van gelijke mededingingsvoorwaarden in de gemeenschappelijke markten — geboden een zo groot mogelijke toenadering te verwezenlijken van de nationale rechtsregels betreffende de aquilische aansprakelijkheid der openbare besturen, althans i.v.m. de schending van een regel van Europees economisch recht. Tevens zou aan het Hof van Justitie de prejudiciële vraag dienen te worden gesteld of een regel, die tot Lid-Staten is geadresseerd, maar waarvan het *self executing* karakter ten behoeve van de justitiabelen vaststaat, reeds om die reden mag beschouwd worden als strekkende — in hoofdorde of slechts subsidiairlijk — tot bescherming van de belangen der individuele marktdeelnemers. Ten slotte — en ik denk hier vooral aan de besproken Belgische wet van 19 maart 1968 (63) — zou men er moeten toe komen dat de Lid-Staten een ruimer begrip vertonen voor de verplichtingen die hen door het Europees economisch recht worden opgelegd, ook al hebben die verplichtingen weinig prettige gevolgen in de interne rechtsorde. Verkapt vormen van juridisch « gaullisme » kunnen de uitbouw van de Europese Gemeenschappen wellicht op een grondiger wijze belemmeren dan de welbekende vormen van politiek « gaullisme ».

c) Wat betreft de inbreuk door een *Gemeenschapsinstelling*, wil het me voorkomen dat, zelfs indien de in het verdrag gebruikte uitdrukking « algemene beginselen welke de rechtsstelsels der Lid-Staten gemeen hebben » weinig richtinggevend is, het Hof niettemin zoveel mogelijk het communautair aansprakelijkheidsrecht zou dienen uit te bouwen op grond van een rechtsvergelijkend onderzoek van de wetgevingen der Lid-Staten. Tot op he-

den is dit niet, of althans onvoldoende, gebeurd, en zo komt men tot uitspraken, zoals die in het Plaumann-arrest (64), die m.i. als een bezwarende lacune in de rechtsbescherming van de particulieren moet worden beschouwd. Ik houd helemaal niet voor dat het Hof door de resultaten van dit rechtsvergelijkend onderzoek zou moeten *gebonden* zijn — hetgeen, overigens, in de praktijk slechts zelden zou kunnen gebeuren ten gevolge van de afwijkende technische oplossingen terzake van de aansprakelijkheid van het openbaar bestuur in de Lid-Staten —, maar alleen dat het de bestaande nationale regelingen niet zou mogen negeren, en dat het zijn voorkeur voor de door hem gekozen oplossing met redenen zou moeten omkleeden. Een zodanige houding zou, overigens, ook kunnen bijdragen tot de rechtseenmaking van het aansprakelijkheidsrecht op dit gebied.

18. Deze enkele kritische slotbeschouwingen zijn er een voorbeeld van dat het Europese recht, en inz. het Europees economisch recht, een bijzonder levendige tak van het recht is, vermits het nog in volle ontwikkeling verkeert, en ook dat het in ons traditioneel rechtsdenken nieuwe geluiden laat horen. Wellicht is niet ieder nieuw geluid het teken van een nieuwe lente — juristen zijn geen dichters —, doch ik draag in mij de overtuiging dat de ontwikkeling van het Europese recht, als bestanddeel van de eenmaking van Europa, een nieuwe, en wellicht betere, wereld aankondigt. Reeds om die reden vereist het onze meest vurige aandacht.

Zeet Geachte Vergadering,

Ik wil deze inaugurale rede niet beëindigen zonder een beknopt, doch diepgemeend, woord van erkentelijkheid te richten tot degenen dank zij wie ik dit *cathedra* mocht betreden.

Het zij me vergund in de eerste plaats mijn eerbiedige dank te betuigen aan Z.M. de Koning, die me aan deze Universiteit heeft benoemd, op voordracht van haar Raad van Beheer, en op gunstig advies van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en van de toenmalige Hogere School voor Handels- en Economische Wetenschappen. Sedert mijn studentenjaren heb ik het universitair onderwijs als een begeesterende opdracht — wellicht een roeping — beschouwd, en ik ben buitengewoon gelukkig op jeugdige leeftijd mijn jongemansdroom tot vervulling te kunnen brengen. Op mijn algehele toewijding bij het vervullen van deze opdracht mag worden gerekend.

Mijnheer de Rector en Mijne Heren Leden van de Raad van Beheer en van de Academieraad,

Dat ik aan de Rijksuniversiteit te Gent mocht worden benoemd vervult mij met innige vreugde, niet alleen omdat ik haar als « mijn » Universiteit, mijn intellectueel tehuis, beschouw, maar vooral omdat ik haar, in een tijdperk van gevorderde verzuiling, aanzie als een lichtbaken van opbouwend pluralisme.

Zeet Geachte Collega's van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en van de Faculteit van de Economische Wetenschappen,

Enkele jaren terug was ik uw leerling. De soliede juridische opleiding die ik van U mocht ontvangen beschouw ik als het mooiste geschenk dat een oudere aan een jongere kan overmaken, en ik blijf U daarvoor zeer dankbaar. Ik hoop dat ik de door U voortgezette rijke traditie van onze Faculteit op mijn beurt zal kunnen overdragen aan degenen die na ons zullen komen. Het licht leeft immers langer dan degenen die haar dragen.

De vriendelijkheid waarmee U me in uw kring heeft

opgenomen, heeft de vreugde verhoogd van met U te kunnen samenwerken, en grotendeels de schroom weggenomen die ik aanvoelde bij het deelachtig worden aan uw uitmuntend gezelschap.

Aan mijn collega's economen wil ik de verzekering geven dat ik mij wel bewust ben van de verplichtingen die op mij wegen bij het doceren van vakken die a.h.w. berusten op een interpenetratie van recht en economie. Ik hoop dat we samen aan de uitbouw van het economisch recht zullen kunnen medewerken.

Mijn dierbare meester en collega Limpens,

Ik weet dat U openbaar vertoon niet zeer op prijs stelt, en daarom zal ik U niet lang beproeven. Toch wil ik U mijn oprechte dank betuigen voor de vertrouwensvolle leiding en de actieve vriendschap die ik steeds bij U mocht vinden. Uw geest voor synthese, uw zin voor verdraagzaamheid, uw intellectueel dynamisme, zullen nooit mijn hart verlaten. Daarenboven meen ik in uw gezelschap geleerd te hebben dat de jeugd wellicht *niet* is, de enige ziekte waarvan men zeker is ooit te zullen genezen.

Dames en Heren Studenten, Beste Vrienden,

Het Europese recht en het economisch recht zijn twee zeer jonge telgen in de juridische familie, waar ze nog grotendeels onmondig zijn, wanneer men ze bv. vergelijkt met andere, meer aristocratische, takken van het recht, zoals het burgerlijk recht, die op een rijke traditie kunnen bogen.

Ze stellen eigen interpretatieproblemen die vaak grondig verschillen van degene waarmee wij vertrouwd zijn geworden bij de beoefening van het privaatrecht, — de onderlinge samenhang en de systematiek van de daarin opgenomen rechtsregels zijn nog niet duidelijk bepaald, — de handhaving van de betrokken normen, bv. op het gebied van de sancties, doet een eigen en vaak ongevoelbare problematiek ontstaan. En nochtans zijn het Europese recht en het economisch recht geroepen om nieuwe, of althans aangepaste, vormen van de menselijke samenleving uit te bouwen. Zij vormen het dynamische recht, het ontwikkelingsrecht van de futuribele maatschappij, waarover de heer J. Mertens de Wilmars, Kamervoorzitter in het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen, het had in zijn opgemerkte voordracht op het laatste congres van de Vlaamse Juristenvereniging. Als zodanig vereisen ze een eigen onderwijsmethode, die met name een beroep moet doen op de actieve medewerking van de studenten. Degenen onder U met wie ik reeds mocht samenwerken, weten dat het niet in mijn aard ligt *ex cathedra* te doceren. Dat heb ik tijdens deze inaugurale rede wel gedaan, omdat de traditie het zo wil, en omdat ik veel eerbied heb voor gevestigde en gerechtvaardigde tradities, maar tijdens de komende colleges reken ik op uw samenwerking en ook — het woord schrikt me geenszins af — op uw intellectuele contestatie. Wij zullen samen paden van het recht verkennen die nog grotendeels onontgonnen zijn, en onze verkenningstocht zou in mijn ogen vruchteloos blijven zo U niet actief deelnam aan de constructieve gedachtenwisselingen waartoe ik U uitnodig. Veel meer dan op het eindejaarsexamen, zal ik pogen U te waarderen op grond van hetgeen U tijdens en i.v.m. de colleges zal presteren.

Een laatste woord nog. Tien of vijftien jaar geleden was ik een overtuigd Europees federalist. Op dit stuk heb ik veel illusies verloren, want Generaal De Gaulle heeft toen weer zijn intrede gedaan op het politiek toneel. Maar verloren illusies zijn gevonden waarheden. Eén dezer gevonden waarheden wil ik U ten beste geven,

omdat ik erin geloof. Indien wij in de huidige wereld, en in die van morgen, Vlamingen willen blijven, dan moeten wij *vooreerst Europeeërs worden*, alle eng nationalisme laten varen, en Europees leren denken. Ik meen niet dat onze doorluchtige gewezen rector A. Vermeulen zou huiveren indien hij deze roekeloze vervorming van zijn motto «Vlamingen zijn om Europeeërs te worden» moest aanhoren. Voor onze rijke en gezonde volkskracht — die ook in uw contestatie tot uitdrukking komt, in zoverre deze constructief is — zijn de bestaande landsgrenzen te eng geworden. Europa is thans het vaderland waarin wij ons Vlaams-zijn kunnen en moeten behouden en verrijken. Het is mijn oprechte wens dat ik met mijn onderwijs daartoe zou kunnen bijdragen.

Ik heb gezegd.

(1) Over deze rechtspraak, zie: W. Van Gerven, T.P.R., 1964, blz. 772 volg.; L. De Gryse, T.P.R., 1968, blz. 142 volg.

(2) Voor een nadere uiteenzetting, zie: G. Schrans, *Inleiding tot het Europees economisch recht*, blz. 3 (Gent, Story-Scientia, 1968).

(3) Zie bv.: C.A. Colliard, *Cours de droit administratif européen*, Les cours de droit, Parijs, 1967-1968.

(4) De op de Gemeenschapsinstellingen berustende verplichting tot het voeren van een behoorlijk bestuur werd door het Hof van Justitie erkend in het Grundig-Consten arrest dd. 13 juli 1966, Jur., XII, blz. 521, en treft men ook aan in de arresten, betreffende de toepassing van art. 40, E.G.K.S.-verdrag, waarover meer in voetnoot (48).

(5) Over deze communautaire sancties, zie o.a.: G. Lévassier, *Les sanctions dans le Traité constitutif du Marché commun*, in: *Les problèmes juridiques et économiques du Marché commun*, Parijs, 1960, blz. 95 volg.; J. De Precigout, *La sanction des infractions aux règlements de la C.E.E.*, Revue du Marché commun, 1962, blz. 142 volg.

(6) Zie o.a.: P.H. Teitgen, *L'irrecevabilité de l'action civile dans la poursuite des infractions à la législation économique*, Droit social, 1960, blz. 603 volg.

(7) Hier worden in hoofdzaak bedoeld, 1° de gevallen waar een aan een Lid-Staat of Gemeenschapsinstelling geadresseerde regel rechten schept ten behoeve van de justitiabelen (zie in de tekst, nr. 1, nr. 9), en 2° de gevallen waar een onderneming, die niet aan de rechtsmacht van de E.G.K.S. is onderworpen, niettemin, luidens de rechtspraak van het Hof van Justitie, gerechtigd is om voor het Hof het herstel te vorderen van een door een dienstfout van de Hoge Autoriteit berokkende schade (zie verder voetnoot 41).

(8) *Traité*, II, 2e uitg., blz. 882.

(9) Aldus: Hrb. Brussel, 30 juni 1967, Jur. comm. Brux., 1967, blz. 277.

(10) Uitg. door de E.E.G.-Commissie, in de Serie Concurrantie, nr. 1, 1966.

(11) Zie bv.: J. Renauld en R.O. Dalcq, Belgisch verslag in: *Deuxième colloque international de droit européen*, Zwolle, 1966, blz. 369 volg.; vgl.: W. Van Gerven, T.P.R., 1964, blz. 677-678.

(12) Jur., I, blz. 251. Zie ook: G. Schrans, o.c., blz. 4-5.

(13) Vgl. een gelijkaardige opvatting bij: A. Braun, A. Gleiss & M. Hirsch, *Droit des ententes de la Communauté économique européenne*, 1967, Brussel, blz. 144, weliswaar beperkt (waarom?) tot gevallen van inbreuk op art. 86.

(14) Zie bv. de Nederlandse en Duitse verslagen in het rapport waarvan sprake in voetnoot (10) boven.

(15) Parijs, 18 oktober 1955, Rev. crit. dr. int. privé, 1956, blz. 484.

(16) RG, 14 februari 1936, RGZ 150, 265; — OLG Saarbrücken, 22 oktober 1957, N.J.W., 1958, blz. 752. — Vgl.: Kegel, *Internationales Privatrecht*, IV, § 18, blz. 217.

(17) Zie evenwel, i.v.m. het door art. 60, E.G.K.S.-verdrag uitgesproken verbod van prijsdiscriminatie, BGH 14 april 1959, BGHZ 30, 74; WuW, 1959, blz. 740. Volgens dit arrest beoogt het betrokken voorschift alleen het algemeen belang (de eenmaking van de kolen- en staalmarkt en de verwezenlijking van een concurrentieel regime op deze markt) en niet de bescherming van particuliere belangen. Raadpleeg nochtans de kritiek van dit arrest bij: N. Lang, *Die Preisordnung in der Montangemeinschaft im Vergleich mit amerikanischem Antitrustrecht*, Baden-Baden, 1963, blz. 289 volg., met verdere verwijzingen aldaar.

(18) Zie de Nederlandse en Duitse verslagen in het rapport waarvan sprake in voetnoot (10) boven, en de Nederlandse en Duitse referaten op het colloquium, waarnaar verwezen wordt in voetnoot (11), boven.

(19) Jur., XIII, blz. 327-328. In dezelfde zin: 30 november 1967, Jur., XIII, blz. 373-374.

(20) Zie de referenties in voetnoot (1), boven.

(21) Jur., XII, blz. 345 volg. (arrest Lütticke). Zie ook de bijzonder lezenswaardige annotatie van M. Waelbroeck, in Cah. dr. eur., 1967, blz. 184 volg.

(22) *Haftung des Staates für rechtswidriges Verhalten seiner Organe. Länderberichte und Rechtsvergleichung*, Köln-Berlin, 1967, 899 blz.

(23) Pas., 1966, III, 120; J.T., 1968, blz. 98.

(24) B. St., 10 juni 1961.

(25) Over dit voorschrift, zie ook: G. Schrans, o.c., blz. 72 volg.

(26) B. St., 10 juli 1962.

(27) Zie o.a.: C. Cambier, Belgisch verslag in het werk geciteerd in voetnoot (22), boven, en vooral: J. Dabin, *La responsabilité de l'Administration dans l'exercice de la fonction réglementaire*, Rev. crit. jur. b., 1963, blz. 119 volg.

(28) Zie ook: J. Delva, *Het rechtstreeks bestrijden van overheidsdaden voor de burgerlijke rechtscolleges*, T.P.R., 1967, blz. 383 volg., inz. blz. 387-388.

(29) Cass., 26 april 1963, Pas., 1963.1.905; — Rev. crit. jur. b., 1963, blz. 116, noot J. Dabin.

(30) B. St., 29 augustus 1959.

(31) Publ., 28 november 1964.

(32) B. St., 21 maart 1968.

(33) B. St., 9 november 1958; erratum: B. St., 23 november 1958.

(34) Jur., X, blz. 1277 volg.

(35) B. St., 24 november 1965.

(36) Parl. Besch., Senaat, 1967-1968, nr. 130, blz. 3 volg.

(37) Bedoeld worden hier de art. 169-171, E.E.G.-verdrag.

(38) Vgl. het verslag van de Senaatscommissie, blz. 3.

(39) O.c. voetnoot (11) boven, blz. 406-408.

(40) Zie:

E.G.K.S.-verdrag, art. 34, en vooral art. 40.

E.E.G.-verdrag, art. 178 en art. 215.

E.G.A.-verdrag, art. 151 en art. 188.

Raadpleeg eveneens: L. Goffin, *De la responsabilité «non contractuelle» des Communautés européennes*, J.T., 1962, blz. 577 volg.; L. Goffin, *La responsabilité de la C.E.C.A. du chef de fautes différentes de la faute de service*, J.T., 1963, blz. 113; L. Goffin, *La responsabilité de la C.E.C.A. du chef d'une faute de service*, J.T., 1962, blz. 689 volg.; L. Goffin, *La responsabilité de la C.E.E. et de l'Euratom*, J.T., 1963, blz. 237; L. Goffin, *De aansprakelijkheid van de Gemeenschappen*, in: Kat. univ. Leuven, Fac. Rechtsgeleerdheid, *De individuele rechtsbescherming in de Europese Gemeenschappen*, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1967, blz. 97 volg.

(41) I.v.m. de E.G.K.S. rijst een bijzonder probleem, vermits art. 80 van het betrokken verdrag een bepaling geeft van de ondernemingen die onder de rechtsmacht van de Gemeenschap vallen. Houdt deze bepaling in dat de ondernemingen, die daarin niet worden begrepen, beroofd zijn van het recht om voor het Hof van Justitie het herstel te vorderen van de schade welke haar werd berokkend door een inbreuk gepleegd door een Gemeenschapsinstelling? In een arrest van 14 juli 1961 heeft het Hof van Justitie deze vraag ontkennend beantwoord (Jur., VII, blz. 449): er is geen enkele redelijke grond (aldus het Hof) om rechtsbescherming te weigeren aan de natuurlijke of rechtspersonen die niet aan de rechtsmacht van de Gemeenschap onderworpen zijn, indien schade is veroorzaakt door een dienstfout die bij de uitvoering van het verdrag is begaan, terwijl iedere natuurlijke of rechtspersoon zich tot de bevoegde nationale rechter kan wenden ter verkrijging van vergoeding van schade toegebracht door de instellingen van de Gemeenschap in gevallen waarop het verdrag niet van toepassing is.

(42) Zie: W. Much, *Die Amtshaftung im Recht der Euro-*

päischen Gemeinschaft für Kohle und Stahl, Frankfurt a.M., 1952.

(43) *Alcune considerazioni sulla responsabilità aquiliana delle Comunità economiche europee*, Riv. dir. comm., 1961, blz. 104 volg.; — *Contributo alla ricerca dei principi generali comuni ai diritti degli Stati della Comunità europea in materia di responsabilità extracontrattuale*, Pavia, 1963.

(44) Art. 215 Abs. II des EWG-Vertrages: ein Irrweg zur europäischen Rechtseinheit, J.Z., 1960, blz. 681 volg.; — *Die allgemeinen Rechtsgrundsätze der ausservertraglichen Schadenshaftung im Bereich der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, Frankfurt a.M.-Berlin, 1961. Vgl. een kritiek van de opvattingen van Heldrich in: W. Lorenz, *General principles of law: their elaboration in the Court of Justice of the European communities*, Am. J. Comp. L., 1964, blz. 8, met verdere verwijzingen aldaar.

(45) M. Lagrange, *The non-contractual liability of the Community in the E.C.S.C. and in the E.E.C.*, C.M.L. Rev., 1965-1966, inz. blz. 31-32.

(46) Rev. trim. dr. eur., 1967, blz. 844; J.T., 1967, blz. 728.

(47) Ibid.

(48) Zodanige gevallen vindt men bv. in de volgende arresten van het Hof van Justitie: 15 december 1961 (Sté Fives-Lille Cail e.a.), Jur., VII, blz. 591 volg.; 14 december 1962 (Cie. des Hauts-Fourneaux de Chasse), Jur., VIII, blz. 749 volg.; 13 juli 1961 (Merloni & Co.), Jur., VII, blz. 333 volg.

(49) Jur., IX, blz. 205 volg.

(50) Over dit voorschrift, zie ook: G. Schrans, o.c., blz. 62-63.

(51) Zie nopens dit punt: L. De Gryse, T.P.R., 1968, blz. 114 volg.

(52) Zie o.a.: L. Goffin, J.T., 1963, blz. 690; L. Goffin, Coffin, C.M.L. Rev., 1963-1964, blz. 353 volg.

(53) Boven, nr. 10.

(54) Vgl., inzake het herstel van de schade berokkend door een bestuurshandeling die reeds door de Raad van State is vernietigd geweest: Gent, 16 maart 1962, R.W., 1962-1963, kol. 1588.

(55) Vgl. R.H. Lauwaars, S.E.W., 1968, blz. 380.

(56) R.H. Lauwaars, S.E.W., 1968, blz. 380-381, met de bespreking van de latere jurisprudentie van het Hof nopens dit punt. Zie ook: W. Much, *Die Haftung der Europäischen Gemeinschaften für das rechtswidrige Verhalten ihrer Organe*, in het in voetnoot (22) geciteerde werk, blz. 747.

(57) Zie de ref. in voetnoot (19) boven, alsmede de annotaties van Heldrich in Europarecht, 1967, blz. 344 volg., en van Goffin, in Cah. dr. eur., 1968, blz. 83 volg.

(58) Zie ook het arrest inzake Becher, van 30 november 1967, Jur., XIII, blz. 373-374.

(59) Jur., XI, blz. 507 volg. (arrest Toepfer)

(60) Raadpleeg eveneens: L. Goffin, *De aansprakelijkheid van de Gemeenschappen*, o.c., blz. 104-107.

(61) Aldus bv. de vraagstukken inzake de verjaring van de eis; de probleemstelling in gevallen waar tot het bekomen van vergoeding van eenzelfde schade twee verschillende acties zijn ingesteld, één gericht tegen een Lid-Staat en ingesteld voor de nationale rechter, en een ander gericht tegen de E.E.G. en ingesteld bij het Hof van Justitie; de begroting van de schadevergoeding bij winstderving; de vraag of de Gemeenschapsinstelling slechts aansprakelijk kan worden gesteld in geval van «ernstige fouten», enz.

(62) Een combinatie van beide omdat immers, in dit geval, een beroep wordt gedaan op het *self-executing* karakter van de norm, dat door het communautaire recht wordt vastgesteld, terwijl het nationale recht moet worden toegepast i.v.m. het herstel van de schade berokkend door een inbreuk van een zodanige rechtstreeks werkende norm.

(63) Boven, nr. 11, b).

(64) Boven, nr. 15.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE.

2e Kamer. — 22 augustus 1968.

Voorzitter: M. Van Beirs.

Raadsheer-Verslaggever: M. Nauwelaerts.

Advocaat-Generaal: M. Krings.

Burgerlijke partij. — Tegen scheepseigenaar. — Afstandsprocedure voorzien door Art. 53 van de Zeevaartwet. — Enkel wijze van schuldbevrijding. — Gewone rechtbank blijft bevoegd om over de gegrondheid der schuldvoordereing te oordelen.

Een scheepseigenaar, tegen wie zich een benadeelde als burgerlijke partij heeft aangesteld voor de strafrechtbank doet gelden dat de gewone rechtbank onbevoegd is om over de vraag van de burgerlijke partij te oordelen, daar hij de afstandsprocedure heeft ingeleid, voorzien door art. 53 der Zeevaartwet.

Het Hof oordeelt dat deze afstandsprocedure ingesteld door de Zeevaartwet ten voordele van de scheepseigenaar die zijn aansprakelijkheid overeenkomstig art. 46 van deze wet wil beperken, slechts een wijze is om die eigenaar toe te laten zich van zijn schuld te bevrijden. Zij geschiedt slechts onder alle voorbehoud wat de gegrondheid van de schuldvoordereingen betreft.

De gewone rechtbanken blijven dan ook bevoegd uitspraak te doen over de gegrondheid en het bedrag der schuldvoordereingen wanneer de eigenaar de beperking van zijn aansprakelijkheid wenst in te roepen.

Belgische Staat t./ « Chanic ».

Gelet op het bestreden vonnis, op 14 november 1967 in hoger beroep geweest door de Correctionele rechtbank te Turnhout;

Overwegende dat de voorziening enkel gericht is tegen de beslissing van het bestreden vonnis waarbij de burgerlijke rechtsovereenkomst van de eisers tegen verweerster niet ontvankelijk verklaard werd;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, inhoudende de vooraangaande titel van het Wetboek van strafvordering, van de artikelen 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek, van de artikelen 46 tot en met 53 van boek II, titel II, van het Wetboek van koophandel, en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat, eerste onderdeel, het bestreden vonnis, bij bevestiging van het vonnis a quo, na beklagde te hebben veroordeeld wegens de hem ten laste gelegde feiten, na vastgesteld te hebben dat verweerster als eigenares van het schip waarover de beklagde het bevel voerde, voor hem burgerlijk verantwoordelijk was, en zonder te erkennen dat de door eisers geleden schade in rechtstreeks oorzakelijk verband stond met het misdrijf waarvoor de beklagde werd veroordeeld, de rechtbank zich nochtans onbevoegd verklaard heeft om over de eis der burgerlijke partijen uitspraak te doen, hun eisen niet ontvankelijk verklaart en hen in de kosten veroordeelt, op de gronden dat: « uit het onderzoek van artikel 46/II en artikel 52 (van Boek II, titel II van het Wetboek van Koophandel) blijkt dat de wetgever ten voordele van de scheepseigenaar een werkelijke exceptie heeft ingesteld, bestaande in een beperking van het bedrag der schadevergoeding welke tegenstelbaar is aan ingestelde vorderingen voor zover deze betrekking hebben op verbintenissen voorzien

in de nummers 1, 2, 3, 4, 5 (in casu), 6, 7, 8, van artikel 46/II en welke ook kan ingeroepen worden bij vervolgingen en uitvoeringen dienaangaande; dat, vervolgens, de wetgever bij artikel 53 uitdrukkelijk bepaalt dat de uitoefening van deze wettelijke exceptie enkel kan geschieden door middel van een speciale procedure, te voeren binnen de uitsluitende bevoegdheid van de voorzitter van de Rechtbank van koophandel te Antwerpen; dat uit deze speciale procedure en exclusieve bevoegdheid meteen logisch volgt dat de huidige vordering van beroepers ontvankelijk moet zijn, vermits het toch niet de bedoeling kan geweest zijn van de wetgever, enerzijds een wettelijk recht in te stellen ten voordele van een bepaalde schuldenaar en anderzijds een situatie te laten ontstaan waarin deze onmogelijk dit recht ten gronde kan uitoefenen in casu in het huidig geding;

Terwijl de rechter die bevoegd is om te oordelen over de publieke vordering het ook is om te oordelen over de burgerlijke vordering, behalve speciale bepalingen, en terwijl de afstandsprocedure, zoals bepaald door de artikelen 46 tot en met 53 van Boek II, Titel II, van het Wetboek van koophandel, dienaangaande geen speciale bepaling inhoudt waardoor aan de strafrechter de bevoegdheid zou onttrokken worden om ten gronde recht te doen nopen de eis van de burgerlijke partijen, wijl deze afstandsprocedure slechts de schuldbevrijding van de schuldenaar betreft en alleen de betwistingen in verband met deze schuldbevrijding aan de strafrechter onttrekt, terwijl inderdaad de schuldbevrijding en de veroordeling ten gronde twee afzonderlijke zaken zijn, zodat het bestreden vonnis ten onrechte de rechtbank onbevoegd heeft verklaard om de eis van de burgerlijke partijen te berechten;

doordat, tweede onderdeel, het bestreden vonnis de rechtbank onbevoegd verklaard heeft om van de vordering van eisers kennis te nemen, om de reden, dat « het elementaire recht van de beroepers — schuldeisers tot het bekomen van een titel voor hun schuldvoordereing in de huidige stand van de juridische verhouding tussen partijen verzekerd is en vervat ligt in hun verklaring van schuldvoordereing bij de vereffenaar en de aanvaarding ervan, zoals inzake faillissementen »,

terwijl de verklaring van schuldvoordereing door eisers bij de vereffenaar geen titel kan uitmaken welke het verwerven van een gerechtelijke titel door stelling van burgerlijke partij vóór de correctionele rechtbank in de weg staat, daar de afstandsprocedure krachtens artikel 53, boek II, titel II, van het Wetboek van koophandel onder alle voorbehoud is geschied zowel wat betreft het recht tot begrenzing van de aansprakelijkheid als wat betreft de gegrondheid van de schuldvoordereingen, zodat deze verklaring van schuldvoordereing, die slechts een modaliteit van de schuldbevrijding van de schuldenaar is waardoor de schuldeiser geen titel verwerft, geen nodeloze herhaling is van de stelling als burgerlijke partij, die een gerechtelijke erkenning van de uit het misdrijf gesproten rechten beoogt waardoor het principe en de omvang van de verantwoordelijkheid van de schuldenaar definitief worden vastgelegd, en terwijl aldus het bestreden vonnis de rechtbank ten onrechte heeft onbevoegd verklaard:

Overwegende dat de procedure, ingesteld door artikel 53 van de Zeevaartwet ten voordele van de scheepseigenaar die zijn aansprakelijkheid overeenkomstig artikel 46, paragraaf II, van dezelfde wet wil beperken, slechts een wijze is om de eigenaar toe te laten zich van zijn schuld te bevrijden;

Overwegende dat bedoeld artikel 53 uitdrukkelijk bepaalt dat die procedure slechts geschiedt onder alle voor-

behoud wat de gegronadheid van de schuldvorderingen betreft;

Overwegende dat daaruit volgt dat bedoelde bepalingen geen wijzigingen aanbrengen aan de bevoegdheid van de gewone rechtsmachten om uitspraak te doen over de gegrondheid en dus ook over het bedrag van de schuldvorderingen waarvoor de eigenaar de beperking van zijn aansprakelijkheid wenst in te roepen;

Overwegende derhalve dat, ondanks het indienen van het bij artikel 53, paragraaf 1, van de Zeevaartwet bedoeld verzoekschrift en de daaropvolgende procedure, de schuldeisers steeds de gegrondheid van hun schuldvordering door de gewone gerechten kunnen doen vaststellen, ten einde aldus een onbetwistbare titel tot staving van hun schuldvordering bij de vereffenaar van het afgestane scheepsvermogen te kunnen indienen;

Overwegende dat het bestreden vonnis door het tegendeel te beslissen, de in het middel aangeduide wetsbepalen geschonden heeft;

Dat het middel gegrond is;

Om deze redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zover het burgerlijke rechtsvordering van de eisers tegen verweerster niet ontvankelijk verklaart en de eisers in de kosten veroordeelt;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerster in de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Antwerpen zetelende in hoger beroep.

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 29 februari 1968.

Eerste voorzitter-verslaggever: M. Bayot.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advocaten: Mrs. Demeur en De Bruyn.

Handelsvertegenwoordiger. — Van het gemeen recht afwijkend statuut. — Elementen waaruit het bestaan van een bediendenovereenkomst kan worden afgeleid.

De wetgever heeft ten voordele van de personen die de door art. 2 van de wet van 30 juli 1963 bedoelde handelsvertegenwoordiging uitoefenen, een van het regime van gemeen recht inzake bediendencontract afwijkend statuut willen vaststellen en inrichten, namelijk doordat het volstaat dat het werk onder het gezag van de opdrachtgever verricht wordt en dus niet noodzakelijk onder zijn leiding en zijn toezicht moet geschieden en doordat de hoedanigheid van bediende is vermoed tenzij het tegendeel wordt bewezen.

Uit de vaststelling dat verweerder op een vaste, maandelijks bezoldiging mocht rekenen, dat de klanten die hij moest bezoeken door eiseres waren aangeduid en dat hij de verplichting had verslag uit te brengen over het aantal, het belang en de gevolgen van de door hem afgelegde bezoeken, heeft de feitenrechter wettelijk kunnen afleiden dat de tussen partijen gesloten overeenkomst als een arbeidsovereenkomst voor bedienden moest worden beschouwd.

P.V.B.A. Denia t./ Schepers.

Gelet op de bestreden beslissing, op 28 oktober 1966 gewezen door de Werkrechtersraad van beroep te Brussel, kamer voor bedienden;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1710, 1779, 1787 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 5, 15 van de wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 20 juli 1955 (genoemd artikel 5, aangevuld door de wet van 20 juli 1961, artikel 2), 1, 2, van de wet van 30 juli 1963 tot regeling van het statuut der handelsvertegenwoordigers, 1317 tot 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet;

doordat, eerste onderdeel, de bestreden sententie, onder bevestiging van de beroepen beslissing, de werkrechtersraad bevoegd verklaart en derhalve verweerder's hoedanigheid afleidt uit de wijze waarop hij bezoldigd wordt, uit zijn verplichting verslag uit te brengen en toevallig uit het feit dat de klanten die hij moest bezoeken door de opdrachtgever waren aangeduid;

terwijl deze door de rechter aangehaalde feiten, afzonderlijk of samen genomen, het bestaan niet onderstellen van een band van ondergeschiktheid welke een arbeidsovereenkomst voor bedienden kenmerkt, en nauwer is dan die welke de andere dienstverhurlingscontracten kenmerkt (schending van de artikelen 1710, 1779, 1787 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 5, 15 van de wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden, 1, 2, van de wet van 30 juli 1963 tot regeling van het statuut der handelsvertegenwoordigers en 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, de bestreden sententie de bewijskracht van het op 1 januari 1965 tussen partijen gesloten contract schendt door dit contract te beschouwen als een arbeidsovereenkomst voor bedienden;

terwijl dit contract de benaming draagt van « contract van zelfstandig agent » en de door de bestreden sententie aangehaalde gegevens — wijze van bezoldiging van de agent, verplichting voor deze verslag uit te brengen en inlichtingen te verstrekken over de te bezoeken klanten — een contract van huur van diensten niet uitsluiten (schending van de artikelen 1319, 1320 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de bestreden sententie, onder bevestiging van de beslissing van de eerste rechter en zonder dienaangaande bestreden te worden, vaststelt dat verweerder door eiseres « als handelsvertegenwoordiger » werd aangeworven ten einde haar produkten te verkopen;

Overwegende dat zowel uit de artikelen 1 en 2 als uit de economie van de wet van 30 juli 1963 tot regeling van het statuut der handelsvertegenwoordigers blijkt dat de wetgever ten voordele van de personen die de door art. 2 bedoelde handelsvertegenwoordiging uitoefenen een van het regime van gemeen recht inzake bediendencontract afwijkend statuut heeft willen vaststellen en inrichten, namelijk doordat het volstaat dat het werk onder het gezag van de opdrachtgever verricht wordt en dus niet noodzakelijk onder zijn leiding en zijn toezicht moet geschieden en doordat de hoedanigheid van bediende is vermoed tenzij het tegendeel wordt bewezen;

Overwegende dat de rechter in feitelijke aanleg erop wijst dat verweerder op een vaste, maandelijks bezoldiging mocht rekenen, dat de klanten die hij moest bezoeken door eiseres waren aangeduid en dat hij de verplichting had verslag uit te brengen over het aantal, het belang en de gevolgen van de door hem afgelegde bezoeken;

Overwegende derhalve dat de rechter daaruit wettelijk heeft kunnen afleiden dat de tussen partijen gesloten overeenkomst als een arbeidsovereenkomst voor bedienden moest worden aangezien;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat uit bovengemeld artikel 2, blijkt dat de benaming die door de partijen aan het contract van handelsvertegenwoordiging werd gegeven zonder gevolg blijft;

Dat het middel naar recht faalt ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1317 tot 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet.

doordat de bestreden sententie, bij tekortkoming aan de verplichting van de rechter om op passende wijze de door de partijen aangevoerde middelen te beantwoorden, geen reden bevat die het gedeelte der regelmatig door eiseres genomen conclusie beantwoordt, die staande houdt dat « het contract tussen partijen werd uitgevoerd zonder dat de gedaagde in hoger beroep (hier verweerder) aanspraak maakte op de hoedanigheid van bediende », « dat de bewoordingen (van het contract) geenszins dubbelzinnig zijn », en « dat de maandelijksse staten geen enkele fiscale of maatschappelijke inhouding vermelden » ;

Overwegende dat de in het middel overgenomen verweermiddelen uit bewijsgronden bestaan die eiseres aangevoerd heeft tot staving van de stelling dat verweerder « tegenover eiseres in hoger beroep (hier eiseres) zich niet in een band van ondergeschiktheid bevond, welke het bediendencontract kenmerkt ;

Dat de sententie beslist dat de genoemde overeenkomst de handelsvertegenwoordiging tot voorwerp heeft die, als dusdanig, door de wet met een arbeidsovereenkomst voor bedienden is gelijkgesteld ;

Dat de rechter er niet toe gehouden was te antwoorden op verweermiddelen die tengevolge van voormelde beslissing niet meer pertinent waren ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT. — Zie Cass. 11 februari 1965, R.W. 1965-1966, 346.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 16 februari 1968.

Voorzitter : M. Belpaire.

Raadsheer-verslaggever : M. Rutsaert.

Advocaat-generaal : M. Depelchin.

1. Faillissement. — Schuldeiser, die zijn vordering niet tijdig heeft aangegeven, dagvaardt de curator en legt daarna zijn aangifte neer. — Geldig zo dit laatste vóór het onderzoek en de aanneming door de rechtbank geschiedt.
2. Exploit. — Uitgaande van een N.V. — Verkeerde aanduiding van de raad van beheer. — Raakt de openbare orde niet.

1. De te laat aangegeven schuldvorderingen onderscheiden zich van de tijdig aangegevene door de speciale verificatieprocedure waaraan zij onderworpen zijn en de gevolgen die aan die procedure verbonden zijn.

Het volstaat dat de aangifte en bevestiging van de te laat aangegeven schuldvorderingen aan het onderzoek en de aanneming ervan door de rechtbank voorafgaan. De curator en de rechter-commissaris worden aldus immers in de mogelijkheid gesteld de hun door de wet opgelegde verplichtingen na te leven, tot vrijwaring van de rechten van al de schuldeisers en tevens tot voorlichting van de rechtbank. Ook de rechten van de reeds aangenomen schuldeisers worden niet geschaad, aangezien deze gerechtigd zijn binnen tien dagen na de aanneming van bedoelde schuldvordering hun bezwaren te betekenen.

2. De verkeerde aanduiding, in een inleidende dagvaar-

ding of in een verzetakte, van de samenstelling van de raad van beheer die de vennootschap vertegenwoordigt, raakt de openbare orde niet.

Faillissement Antwerp Sucrafina Works
t./ N.V. Société Immobilière de la Seine et du Loiret.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 juni 1966 gewezen door het Hof van beroep te Brussel ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 506, 507, 508 van het wetboek van koophandel en 97 van de Grondwet ;

doordat, bij bevestiging van het beroepen vonnis van 27 november 1963, met betrekking tot de bepalingen van artikel 508 van het wetboek van koophandel, de door verweester aan eiser qualitate qua betekende dagvaarding tot verificatie en aanneming van haar schuldvordering, ondanks het gebrek aan regelmatige aangifte en bevestiging van deze schuldvordering vóór bedoelde dagvaarding, en dit op de gronden, enerzijds : « dat de laat-tijdig optredende schuldeisers hun schuldvordering nog kunnen aangeven en bevestigen tot op de laatste verdeling van de gelden van het faillissement... » dat enkel en alleen door de wet vereist wordt dat de aangifte en de bevestiging van de schuldvordering moet geschieden vooraleer de rechtbank tot het nazicht ervan zal overgaan ; dat de aangifte, gedaan na de dagvaarding van de curator doch vóór het nazicht door de rechtbank, in geen geval het opmaken van de door artikel 507 van het wetboek van koophandel voorgeschreven tabel verhindert ; dat het louter dagvaarden van de curator, zonder aangifte, de toestand van het faillissement niet wijzigt vermits de rechtbank enkel tot nazicht en aanvaarding van een aangegeven en bevestigde schuldvordering kan overgaan » ; anderzijds : « dat de rechten van de reeds aangenomen schuldeisers, wanneer de laat-tijdig optredende schuldeiser de curator eerst dagvaardt om slechts daarna zijn schuld-vordering aan te geven, vermits ze na aanvaarding van bedoelde schuldvordering, luidens artikel 503, lid 2, gerechtigd zijn, gedurende de tien dagen die op gezegde aanvaarding volgen, hun tegenspraken te betekenen ; dat geen wetsbepaling wordt verkracht door de rechtsvordering ontvankelijk te verklaren omdat de aangifte van de schuldvordering vóór het ogenblik van het nazicht door de rechtbank al dan niet vóór het dagvaarden van de curator geschied is » ;

en terwijl noch uit artikel 508 noch uit enig ander artikel van het wetboek van koophandel een onderscheid kan afgeleid worden tussen de schuldeisers die hun schuldvorderingen tijdig hebben aangegeven en die welke te laat komen wat betreft de aangifte, de aanneming en de verificatie van hun schuldvorderingen, en terwijl de ene en de andere schuldeisers ertoe gehouden zijn ter griffie een verklaring af te leggen vóór enige andere rechtsakte, deze verklaring het aanvangspunt zijnde van een reeks formaliteiten door de wet gewild tot bescherming van alle schuldeisers (schending van de artikelen 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 506, 507 en 508 van het wetboek van koophandel) ;

terwijl artikel 504 van het wetboek van koophandel aan de rechtbank slechts toestaat uitspraak te doen op de betwiste schuldvorderingen die door de curator en de rechter-commissaris niet werden aanvaard en terwijl het arrest, door te beslissen dat het louter dagvaarden van de curator, zonder aangifte, de toestand van het faillissement niet wijzigt, vermits de rechtbank enkel tot verificatie en aanneming van een aangegeven en bevestigde schuldvordering kan overgaan, aldus de curator en de rechter-commissaris in de onmogelijkheid stelt de hun

door artikelen 500 tot 507 van bedoeld wetboek opgelegde verplichtingen na te komen en aan de rechtbank bevoegdheden toekent die door de wet uitdrukkelijk aan de curator en de rechter-commissaris worden voorbehouden (schending van de artikelen 500, 501, 502, 503, 504, 506, 507 en 508 van het wetboek van koophandel);

terwijl artikel 503, lid 2, van het wetboek van koophandel hier alleen een bezwaar bedoelt tegen de verificatie, door de curator in een proces-verbaal opgetekend, en niet een bezwaar tegen een vonnis houdende verificatie en aanneming van de schuldvordering, en terwijl, door te beslissen dat de rechten van de reeds aangenomen schuldeisers, wanneer de te laat optredende schuldeiser de curator eerst dagvaart om slechts daarna zijn schuldvordering aan te geven en te bevestigen, volledig gaaf blijven, vermits na aanneming van bedoelde schuldvordering, de voornoemde schuldeisers, luidens artikel 503, lid 2, gerechtigd zijn gedurende de tien dagen die op gezegde aanneming volgen hun bezwaar te betekenen, het arrest aldus de voorschriften van voormeld artikel 503 negeert en een tegenstrijdigheid in zijn gronden inhoudt, doordat het aanneemt, enerzijds, dat de verificatie en de aanneming van de schuldvordering door de rechtbank kunnen geschieden, hetgeen ieder bezwaar in de zin van artikel 503 onmogelijk maakt, en, anderzijds, dat een bezwaar mogelijk blijft, hetgeen slechts mogelijk is tegen de verificatie en de aanneming van de schuldvordering door de curator (schending van de artikelen 503, 504, 506, 507 en 508 van het wetboek van koophandel en 97 van de Grondwet);

Overwegende dat eiser het arrest verwijt beslist te hebben dat de schuldeisers die hun schuldvordering niet binnen de door de wet bepaalde termijn hebben aangegeven, nadat de curator van het faillissement voor de rechtbank van koophandel werd gedagvaard tot aanneming van hun schuldvordering nog geldig kunnen overgaan tot aangifte en bevestiging van bedoelde schuldvordering, indien zulks geschiedt vóór de verificatie van deze laatste door de rechtbank;

Overwegende dat, in strijd met de beweringen van het middel, de te laat aangegeven schuldvorderingen zich van de tijdig aangegevene onderscheiden door de speciale verificatie-procedure waaraan zij onderworpen zijn; dat het volstaat, tot naleving van de door de wet bepaalde regeling, dat de aangifte en bevestiging van de te laat aangegeven schuldvorderingen aan het onderzoek en de aanneming ervan door de rechtbank voorafgaan;

Dat immers de curator en de rechter-commissaris aldus in de mogelijkheid worden gesteld de hun door de wet opgelegde verplichtingen na te leven, tot vrijwaring van de rechten van al de schuldeisers en tevens tot voorlichting van de rechtbank;

Overwegende dat het hof van beroep er terecht op wijst dat de rechten van de reeds aangenomen schuldeisers niet geschaad worden, doordat het dagvaarden van de curator door de te laat optredende schuldeiser aan het aangeven en het bevestigen van dezes schuldvordering voorafgaat, vermits bedoelde schuldeisers luidens artikel 503, lid 2, van het wetboek van koophandel gerechtigd zijn binnen tien dagen na de aanneming van bedoelde schuldvordering hun bezwaren te betekenen;

Overwegende dat, in zover het middel opwerpt dat het arrest daardoor een termijn van tien dagen bedoeld heeft, niet vanaf de aanneming van de schuldvordering door de curator, doch vanaf het vonnis dat definitief uitspraak doet over de aanneming van de na het verstrijken van de wettelijke termijn aangegeven schuldvordering, het feitelijke grondslag mist, daar het arrest geen dergelijke verklaring bevat en dienvolgens evenmin de desbetreffend door het middel beweerde tegenstrijdigheid;

Dat, voor het overige, het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 496, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 506, 507, 508 van het wetboek van koophandel en 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden arrest, bij bevestiging van het beroepen vonnis van 27 november 1963, ontvankelijk verklaart, met betrekking tot de bepalingen van artikel 508 van het wetboek van koophandel, de door verweerster aan eiser qualitate qua betekende dagvaarding tot verificatie en aanneming van haar schuldvordering, ondanks het gebrek aan regelmatige aangifte en bevestiging van deze schuldvordering vóór bedoelde dagvaarding, dit op grond « dat geen wetsbepaling wordt geschonden door de rechtsvordering ontvankelijk te verklaren omdat de aangifte van de schuldvordering vóór het ogenblik van het nazicht door de rechtbank en al dan niet vóór het dagvaarden van de curator geschied is », hoewel het anderszids aanneemt dat de wettelijke voorschriften betreffende de aangifte en de verificatie van de schuldvordering in een faillissement van openbare orde zijn, terwijl de geest van voormelde voorschriften volledig werd miskend, in zoverre het arrest, door toepassing van de door deze uitspraak gehuldigde stelling, een onderscheid invoert, dat de wet niet bepaalt, tussen de schuldeisers die tijdig hun schuldvordering aangeven en die welke te laat komen, en dat overigens, in het geval van de laatstgenoemden, de toepassing uitsluit van sommige van voormelde voorschriften, namelijk die van artikelen 500, 501, 502, 503, lid 2, 504, 506 en 507 van het wetboek van koophandel (schending van alle aangeduide wetsbepalingen) en terwijl het tegenstrijdig is, enerzijds, te verklaren dat bepaalde wettelijke voorschriften van openbare orde zijn en zij dus op straffe van nietigheid moeten worden nageleefd, en, anderzijds, een stelling te verkondigen waarvan de toepassing bepaalde van bedoelde voorschriften noodzakelijk miskent (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste middel blijkt dat het arrest geen enkele wetsbepaling geschonden heeft door te verklaren dat een na het verstrijken van de bij artikelen 496 en 497 van het wetboek van koophandel bepaalde termijn gedane aangifte en bevestiging van schuldvordering geldig geschieden na het dagvaarden van de curator voor de rechtbank doch vóór de verificatie en het aannemen van deze schuldvordering door die rechtbank;

Dat het arrest geenszins verklaart de toepassing van de artikelen 500, 501, 502, 503, lid 2, 504, 506 en 507 van bovenvermeld wetboek uit te sluiten in geval van aangifte van schuldvordering na het verstrijken van bovenbedoelde termijn;

Overwegende dat het arrest dienvolgens niet door tegenstrijdigheid is aangetast wanneer het van de andere kant erop wijst dat de wettelijke voorschriften betreffende de aangifte en de verificatie van de schuldvorderingen in een faillissement van openbare orde zijn;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 61, inzonderheid 1°, 173, inzonderheid lid 2, 414, 470 van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering en 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden arrest, bij bevestiging van het beroepen vonnis van 1 april 1964, weigert nietig te verklaren de inleidende dagvaarding van 31 juli 1963 en de verzetakte van 17 oktober 1963, in zover zij gedaan werden ten verzoeken van een rechtspersoon die geen wettelijk bestaan meer had en die handelde, in elk geval, door personen die ofwel overleden ofwel zonder behoorlijke volmacht waren om hem in rechte te vertegenwoordigen, en dienvolgens de door die akten ingeleide vordering ontvankelijk verklaart op de grond dat eiser qualitate

qua, overeenkomstig de bepalingen van artikel 173 van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering, in limine litis deze nietigheid had moeten inroepen, terwijl dit artikel vreemd is aan de substantiële vormvereisten die de openbare orde aanbelangen en niet van toepassing is op de niet-ontvankelijkheid die onder meer hieruit voortvloeit dat de akte gedaan wordt ten verzoeken van een persoon die niet meer bestaat of die zonder hoedanigheid of macht is;

Overwegende dat het middel, in zover het aanvoert dat verweerster op 31 juli 1963 en 17 oktober 1963 geen wettelijk bestaan meer had, geen steun vindt in het arrest of in de overgelegde stukken;

Overwegende dat de verkeerde aanduiding, in een inleidende dagvaarding of in een verzetakte uitgaande van een naamloze vennootschap, van de samenstelling van de beheerraad die de vennootschap vertegenwoordigt, de openbare orde niet raakt;

Overwegende dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser qualitate qua in de kosten.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 29 maart 1968.

Eerste voorzitter: M. Somerhausen.

Staatsraden: M.M. De Bock en Rémon.

Auditeur: M. Huberlant.

Advocaten: Mrs. Dekeyser en Goldberg.

Rijkswacht. — Vrijheid van vereniging. — Syndicaal statuut.

Als op de vrijheid van vereniging van de rijkswachters beperkingen zijn gelegd, is dit zo wegens de behoeften van de tucht.

Toen de commandant van de rijkswacht en de Minister van Landsverdediging de behoeften van de militaire tucht als doorslaggevend reden voor de bestreden beslissing opgaven, hebben zij noodzakelijk bedoeld dat als beroepsorganisaties van leden van de rijkswacht alleen zouden kunnen aanvaard worden de verenigingen waarvan de doelstellingen en middelen in overeenstemming met de militaire tucht zouden zijn.

Alle rijkswachters hebben weliswaar het recht zich te verenigen, maar de uitoefening van dat recht moet verenigbaar zijn met de behoeften van de openbare dienst. De opdrachten, krachtens artikel 120 van de Grondwet aan de zorg van de wetgever toevertrouwd, kunnen alleen door de rijkswacht worden vervuld, indien dit korps onderworpen is aan een bijzonder strakke tucht, wat is voorzien bij artikel 12 van de wet van 2 dec. 1957, dat de leden van het personeel van de rijkswacht aan de wetten en reglementen op de militaire tucht onderwerpt.

Toen de Minister van Landsverdediging en de commandant van de rijkswacht beslisten dat rijkswachters niet mogen toetreden tot een vakbond waarvan niet-rijkswachters deel zouden uitmaken, en die aangesloten zou zijn bij een verbond van niet uitsluitend uit rijkswachters bestaande vakbonden, of die deel zou nemen aan de werkzaamheid van een zodanige vakbond, heeft zij onder beoordeling van de behoeften van de militaire dienst beslissingen genomen die binnen hun bevoegdheid vallen en steun vinden in de wetten van 15

maart 1815 en 2 december 1957. Dit is ook het geval wanneer diezelfde overheden oordelen dat de doelstellingen en middelen van de vakbond in overeenstemming met de militaire tucht moeten zijn.

Toumpsin en Gerard/Belgische Staat (minister van Landsverdediging).

Arrest nr. 12.898.

Gezien het op 29 oktober 1964 ingediende verzoekschrift waarbij Charles Toumpsin de nietigverklaring vordert van:

1° de dienstorder van 3 september 1964 van de commandant van de Rijkswacht, volgens welke het personeel van de Rijkswacht « tot geen enkele vakbond mag toetreden »;

2° de dienstorder van 26 september 1964 van de commandant van de Rijkswacht, die evengenoemde order van 3 september 1964 bevestigt en toelicht;

3° de dienstorder van de minister van Landsverdediging van 14 oktober 1964, die het verbod voor het Rijkswachtpersoneel om zich in een vakbond te organiseren of tot enige vakbond toe te treden goedkeurt en bevestigt;

Gezien het op 29 oktober 1964 ingediende verzoekschrift waarbij Germain Gerard de nietigverklaring van diezelfde handelingen vordert;

« Dat de ... (officieren) de klagers alleen hadden verboden tot de door hen gekozen vakbond toe te treden of de vakbond welke zij naderhand hebben opgericht in het leven te roepen, omdat zij oordeelden dat de doelstellingen en de aktiemiddelen van die organisaties de tucht in het korps in gevaar konden brengen »;

dat de beslissing van de minister van 14 oktober 1964, die verklaart dat de orders van de commandant van de Rijkswacht in volledige overeenstemming met hem werden uitgevaardigd, derhalve eveneens steunt op de behoeften van de tucht in het Rijkswachtkorps;

Overwegende dat de aan het koninklijk besluit van 20 juni 1955 ontleende reden ten overvloede is aangevoerd; dat het eerste middel niet opgaat;

Overwegende dat de verzoekers in een tweede middel betogen, dat de bestreden beslissingen zijn genomen met schending van artikel 20 van de Grondwet, van de wet van 24 mei 1921 tot waarborging der vrijheid van vereniging en van de wet van 13 juli 1951 houdende goedkeuring van het internationaal verdrag betreffende de syndicale vrijheid en de bescherming van het syndicaal recht;

in zover de commandant van de Rijkswacht en de minister van Landsverdediging de leden van de Rijkswacht bij de bestreden handelingen het recht ontzeggen tot enige vakbond toe te treden, terwijl de vrijheid van vereniging en dus ook de vrijheid om vakbonden op te richten en er lid van te zijn voor alle Belgen gewaarborgd zijn bij artikel 20 van de Grondwet, en geen wet derhalve afbreuk aan die vrijheid kan doen;

terwijl de wet van 24 mei 1921 de vrijheid van vereniging op alle gebied waarborgt en die vrijheid beschermt door het stellen van straffen;

en terwijl het internationaal verdrag, goedgekeurd bij de wet van 13 juli 1951, in artikel 9 stelt: « de mate, waarin de waarborgen bij dit verdrag voorzien, ten aanzien van de gewapende machten en de politie van toepassing zijn, zal door de nationale wetgeving worden bepaald », maar geen bepaling in België de vrijheid van vakvereniging van rijkswachters heeft beperkt;

Overwegende dat de bestreden beslissingen er hoegenaamd niet toe strekken het recht dat de rijkswachters bezitten om zich ter verdediging van hun beroepsbelangen

te verenigen, af te schaffen maar, zoals de order van 3 september 1964 aangeeft, op het recht van vereniging bepaalde beperkingen te stellen;

Overwegende dat de commandant van de Rijkswacht in zijn order van 26 september 1964 nadert verklaart, dat hij het recht van vereniging van de rijkswachters niet in het geding brengt en dat niets belet dat, in de commissies van advies welke de minister besloten heeft in te stellen, « de personeelsafgevaardigden afkomstig zouden zijn van verenigingen die wettelijk worden opgericht door het personeel zelf en zonder vreemde inmenging »; dat de minister er in zijn order van 14 oktober 1964 aan herinnert dat hij beslist heeft commissies van advies in te stellen, waarin « de militairen de gelegenheid zullen hebben om zich door toedoen van de erkende militaire verenigingen te laten horen »;

Overwegende dat uit het administratief dossier blijkt dat de minister reeds in oktober 1963 beslist heeft een commissie van advies voor het personeel van de Rijkswacht in te stellen; dat bij koninklijk besluit van 2 februari 1965 bij het ministerie van Landsverdediging een « commissie van advies » voor het personeel van de Rijkswacht werd opgericht, bestaande uit een ministeriële afvaardiging en een vertegenwoordiging van het personeel, welke laatste is samengesteld uit vertegenwoordigers van het Nationaal Verbond van het Rijkswachtpersoneel; dat dit Nationaal Verbond luidens de aanhef van dit besluit geacht wordt de meest representatieve organisatie van het personeel van de Rijkswacht te zijn, waarvan « de oogmerken en actiemiddelen met de eisen van de tucht stroken »;

Overwegende dat de verzoekers de bestreden beslissingen niet zo hebben kunnen uitleggen dat ze hun ieder recht ontzeggen tot het oprichten van en het toetreden tot een beroepsorganisatie ter verdediging van hun belangen; dat verzoeker Gerard, door de auditeur-generaal van het Krijgshof ondervraagd, nadat hij klacht had ingediend tegen de commandant van de Rijkswacht, diens orders van 3 en 26 september 1964 heeft overgelegd en verklaard heeft: « Ik heb uit beide orders begrepen dat de generaal zich verzette tegen de toetreding van rijkswachters tot vakbonden waarvan ook niet-rijkswachters, zelfs militairen, lid zouden zijn. Daarom heb ik van mijn lidmaatschap van de vakbond van Landsverdediging afgezien en inderdaad met andere leden van de lagere kaders van de Rijkswacht een haar eigen vakbond opgericht... Wij hebben de Rijkswachtvakbond opgericht en ze rechtstreeks bij het verbond der eenheidsvakbonden aangesloten »;

Overwegende dat de bestreden beslissingen, al ontzeggen zij de rijkswachters niet het recht om zich ter verdediging van hun beroepsbelangen te verenigen, op dat recht toch zekere beperkingen leggen die zij niet duidelijk omschrijven, waar zij immers alleen maar verklaren dat het personeel « tot geen enkele vakbond mag toetreden »; dat moet worden nagegaan op grond van welke elementen die beslissingen een onderscheid maken tussen « de vakbond », welke zij niet dulden, en de andere beroepsorganisaties, waarvan de afgevaardigden deel zullen mogen uitmaken van de « commissie van advies »;

Overwegende dat de minister van Landsverdediging er in zijn beslissing van 14 oktober 1964 aan herinnert, dat hij de erkenning van de eenheidsvakbond heeft geweigerd « omdat de statuten van die vakbond de toetreding toestaan van militair personeel en van de leden van de Rijkswacht waarop het syndicaal statuut geen toepassing vindt »; dat hier een eerste element voor het onderscheid te vinden is: de beroepsorganisatie van leden van de Rijkswacht mag enkel rijkswachters, geen burgers en zelfs geen andere militairen omvatten, zij mag geen deel uitmaken van een verbond waartoe vakbonden van rijkswachters en van burgers samen zouden behoren; dat de

minister in zijn laatste memorie zegt dat de beroepsorganisatie zelfs niet « de weg van een samenwerking met die vakbonden mag opgaan », en bevestigt dat zijn stelling « verantwoord is door de bijzondere rechtstoestand van de militairen, die krachtens het militair strafwetboek en de « reglement-wet » van 1815 tot een zeer strikte militaire tucht gehouden zijn »; dat hij voorts nog verklaart: « Het is immers niet denkbaar dat een militair die gehouden is onmiddellijk en zonder tegenspraak aan de bevelen van zijn meerderen te gehoorzamen en ze trouw uit te voeren, door zijn lidmaatschap van een niet onafhankelijke beroepsvereniging, verplichtingen zou kunnen aangaan die hem, al was het maar moreel, in tegenspraak met die gehoorzaamheidsplicht zouden kunnen brengen »;

Overwegende dat de commandant van de Rijkswacht en de Minister van Landsverdediging, toen zij, zoals bij het onderzoek van het eerste middel is erkend, de behoeften van de militaire tucht als doorslaggevende reden voor de bestreden handeling opgaven, noodzakelijk bedoeld hebben dat als beroepsorganisaties van leden van de Rijkswacht alleen aanvaard zouden kunnen worden de verenigingen waarvan de doelstellingen en middelen in overeenstemming met de militaire tucht zouden zijn; dat het tweede element voor het onderscheid tussen de vakbond en de beroepsorganisatie bevestigd wordt door de Minister van Landsverdediging, die in zijn laatste memorie verklaart dat de beperking in verband met de doelstellingen en middelen van de verenigingen volgens hem voortvloeit uit het bijzonder, straf- en tuchtrechtelijk statuut van de militairen; dat hij vervolgt: « De regelen zelf van dat statuut immers verbieden de oprichters en leiders van een vereniging, als zij militair zijn, doelstellingen en middelen voor te staan die onverenigbaar zouden zijn met de militaire tucht. Dezelfde regelen verbieden militairen evenzeer, een zodanige vereniging al was het alleen maar door hun lidmaatschap te steunen »;

Overwegende dat alle rijkswachters weliswaar het recht hebben zich te verenigen maar dat de uitoefening van dat recht verenigbaar moet zijn met de behoeften van de openbare dienst;

Overwegende dat artikel 120 van de Grondwet de wetgever de zorg opdraagt om de Rijkswacht in te richten en dezer bevoegdheid vast te stellen; dat de wet van 2 december 1957 op de Rijkswacht deze in artikel 1 omschrijft als « een openbare macht, ingesteld om de orde te handhaven en de wetten te doen naleven »; dat de Rijkswacht, krachtens artikel 33, onder meer tot taak heeft « ongewapende samenscholingen... die zich verzetten tegen de uitvoering van de wet..., de woelige samenscholingen... gevormd met overtreding van een politieverordening » uiteen te drijven, en, krachtens artikel 29, « de deserteurs... alsmede de dienstweigeraars, de wederspanningen en de militairen die onregelmatig afwezig zijn » op te sporen en te kunnen opzichte de bij de wetten en reglementen voorgeschreven maatregelen te treffen »; dat zodanige opdrachten aan de Rijkswacht alleen kunnen worden toevertrouwd indien dit korps onderworpen is aan een bijzonder strakke tucht, wat is gedaan bij de wet van 2 december 1957 bij artikel 12, dat de leden van het personeel van de Rijkswacht « aan de wetten en reglementen op de militaire tucht » onderwerpt;

Overwegende dat het militair tuchtrecht van 15 maart 1815, dat wetskracht heeft, in de inleiding stelt: « De krijgstucht bestaat in de hoogst mogelijke orde, in de allerspoedigste uitvoering der gegeven bevelen, zonder de minste tegenspraak... terwijl een volstreekte lijdelijke gehoorzaamheid van de minderen aan hun meerderen er de grondslag van is... de beste eensgezindheid dient ook in de Landdienst te bestaan; alle partijenschappen moeten vermeden worden »; dat die wet stelt in art. 1: « De on-

dergeschiktheid is de ziel van de militaire dienst... elk militair van welke rang en staat hij zij, is gehouden zijn meerderen in rang... alle eerbied en gehoorzaamheid te bewijzen» en artikel 3: «Elk militair is verplicht in de dienst de orders hem gegeven door degene die boven hem gesteld is, terstond en zonder daartegen te redeneren, te gehoorzamen en getrouwlijk te volbrengen; behoudens het recht om, wanneer hij zich door die orders bezwaard vindt, daarna zijn klachten in te brengen», en in artikel 27: «Buiten en behalve de hierboven opgenoemde overtredingen tegen de krijgstucht, behoren eindelijk nog hiertoe en moeten als zodanig gestraft worden, de overtredingen tegen alle voorschriften en reglementen van politie en inwendige dienst bereids gearresteerd of nog te arresteren, en in het algemeen, schoon hier niet bij name genoemd, alle zodanige handelingen en gedragingen welke met de instandhouding ener goede discipline en krijgstucht in de militaire dienst onbestaanbaar zijn»;

Overwegende dat de wet van 2 december 1957 in artikel 2, § 1, stelt dat de Minister van Landsverdediging «belast is met de organisatie en het algemeen beheer van deze macht, die onder zijn gezag staat, met name voor... het bestuur van het personeel, de inwendige orde en de tuchten, in artikel 4: «De Rijkswacht staat onder het bevel van een opperofficier der Rijkswacht, die de titel draagt van «commandant van de Rijkswacht»; dat het derhalve zaak van de Minister van Landsverdediging en van de commandant van de Rijkswacht is te waken over de tucht in het korps, inzonderheid door het nemen van de beslissingen die nodig zijn voor de handhaving van die tucht en door, wanneer zich nieuwe toestanden voordoen, duidelijk te stellen welke de taken en verplichtingen van de Rijkswachters zijn»;

Overwegende dat de Minister van Landsverdediging en de commandant van de Rijkswacht, toen zij beslisten dat Rijkswachters niet mogen toetreden tot een vakbond waarvan niet-Rijkswachters deel zouden uitmaken, en die aangesloten zou zijn bij een verbond van niet uitsluitend uit Rijkswachters bestaande vakbonden, of die deel zou nemen aan de werkzaamheden van een zodanige vakbond, onder beoordeling van de behoeften van de militaire dienst beslissingen hebben genomen die binnen hun bevoegdheid vallen en steun vinden in de wetten van 15 maart 1815 en 2 december 1957; dat dit ook het geval is wanneer diezelfde overheden oordelen dat de doelstellingen en middelen van de vakbond in overeenstemming met de militaire tucht moeten zijn;

Overwegende dat het tweede middel niet opgaat,

Besluit:

De beroepen zijn verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

15e Kamer. — 4 oktober 1968.

Voorzitter: M. Ch. J. Schilling.

Raadsheren: M. M. J. Jans en E. Ceulemans.

Advokaat-generaal: M. W. Blondeel

Advokaten: Mrs. A. Hoschet en P. Theunis (Leuven).

1. **Strafvordering.** — Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter. — Art. 182 WSV en art. 3 W. 17-4-1878. — Ontvankelijkheid. — Indeplaatsstelling. — Schadeverzekering. — Verzekeringsmaatschappij gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer.
2. **Schade.** — Onbruikbaarheid van voertuig. — Overdreven bestek. — Tussenkomst van scheidsrechter. — In aanmerking komende duur van onbruikbaarheid.

1. *Waar thans algemeen aanvaard is dat, voor de gewone*

strafrechtsmachten, een gesubrogeerde zich als burgerlijke partij mag aanstellen, kan hem, op grond van de artikelen 182 WSV en 3 Wet van 17 april 1878, bezwaarlijk het recht tot dagvaarding voor dezelfde strafrechter ontzegd worden.

- Een patrimoniale schade volstaat immers om «persoonlijk» door een misdrijf getroffen te zijn, en, bij schadeverzekering, is het schadegeval ook meer dan een louter aanleiding tot de uitkering der vergoeding.
2. *Wanneer scheidsrechterlijk vastgesteld wordt dat een door de benadeelde partij voorgelegd bestek van herstellingskosten aan een voertuig merkelijk overdreven is dient de onbruikbaarheid van het voertuig tijdens de duur van het scheidsrechterlijk onderzoek ten laste van de benadeelde te blijven.*

O.M., Van Aerschot en Dellemans t./ Bats
en N.V. Zurich t./ Dellemans.

Op strafgebied:

I) Openbare vordering:

zonder belang ter zake.

II) Rechtstreekse dagvaarding van de N.V. Zurich (st. 14)

a) ontvankelijkheid:

Overwegende dat het openbaar ministerie tot de ontvankelijkheid besluit en dat deze niet uitdrukkelijk betwist wordt door de gedaagde Dellemans;

Overwegende dat de eerste rechter, aanvaardend dat de gesubrogeerde zich als burgerlijke partij mag aanstellen, hem de fakulteit tot rechtstreekse daging ontzegt, wegens gemis aan zedelijk belang bij de strafrechtelijke veroordeling en wegens afwezigheid van oorzakelijk verband tussen het misdrijf en de uitkering;

Overwegende dat niet in te zien is hoe het zedelijk belang bij de bestraffing verschillend zou zijn voor de rechtstreeks gedaagde en voor de gewone burgerlijke partij, vermits deze laatste toch ook bestraffing eist, zelfs wanneer het openbaar ministerie hierop niet aandringt;

Overwegende dat de vraag is: of de wet de aanstelling als burgerlijke partij en de rechtstreekse daging door een gesubrogeerde toelaat;

Overwegende dat de rechtsleer en de rechtspraak, alhoewel zij de rechtstreekse daging aanvaarden vanwege de overnemer van een schuldvordering van het slachtoffer en zelfs vanwege diens schuldeiser, geruime tijd afkerig stonden t.o.v. de gesubrogeerde, waaraan zij nu eens de beide vorderingen ontzegden, dan weer het recht tot daging voor de strafrechter alleen (vgl. Beltjens, Comm. L. 17-4-1878, art 3-4, nr. 7 bis; Van Roye, Manuel, nrs. 71 en 224; R.P.D.B., V° Interv. mat. répress., nr. 22; Braas, I, nr. 240);

dat recente rechtsleer en rechtspraak zowel de aanstelling als burgerlijke partij als de rechtstreekse daging vanwege de gesubrogeerde geldig achten (Beroep Luik, 8-2-1935, Rev. dr. pén., 1194; Beroep Gent, 4-2-1963, R.G.A.R., 7282; Nov. Proc. pén., I/1 V° Action publ. et civ., nr. 201);

Overwegende dat, voor de gewone strafrechtbanken, de gesubrogeerde alleszins gerechtigd is zich aan te stellen als burgerlijke partij (Cass. 22-10-1941, Pas., I, 392; Cass. 3-10-1960, Pas., I, 124);

Overwegende dat artikel 182 WSV, afgekondigd in 1808, voorziet dat de correctionele rechtbank rechtstreeks gevat kan worden door een vordering van de burgerlijke partij; dat uit niets af te leiden valt dat artikel 3 van de wet

van 17 april 1878, houdende voorafgaandelijke titel van het wetboek van strafvordering, deze bevoegdheid heeft willen beperken of ze aan sommige burgerlijke partijen heeft willen ontzeggen;

dat, ten aanzien van het ontketenen van de strafvordering, de burgerlijke partij uitgerust is als een soort openbaar ministerie (Schuind, II, blz. 10, sub. 3°);

Overwegende dat een patrimoniale schade volstaat om «persoonlijk» door een misdrijf getroffen te zijn (Caas, 1.12-1930, Pas., I, 373);

Overwegende dat bij schadeverzekeringen het ongeval meer is dan een louter aanleiding tot het ontketenen van de polisverbintenissen; dat bij zulke verzekeringen het schadegeval ook bepalend is voor het voorwerp, de aard en de maat van de vergoedingen; dat immers geen andere vergoedingen voor de rechtbank opvorderbaar zijn dan deze die door het schadegeval veroorzaakt werden;

Overwegende dat het ook zonder belang lijkt of die schade opgevorderd wordt door het slachtoffer zelf dan wel door diens gesubrogeerde verzekeraar;

Overwegende dat niet betwist is dat de N.V. Zurich, krachtens een polis «eigen schade» aan haar verzekerde Bats 117.000 fr. uitgekeerd heeft, welke uitkering veroorzaakt zou zijn door huidig ongeval, en dat zij in de rechten van haar verzekerde gesubrogeerd is krachtens art. 22 der algemene verzekeringswet;

dat de N.V. Zurich aldus zelf nadeel geleden heeft in haar patrimonium uit oorzaak van het aan Dellemans ten laste gelegd misdrijf;

dat de rechtstreekse daging zodus ontvankelijk is;

b) beoordeling:

zonder belang ter zake.

Op burgerlijk gebied:

Overwegende dat elk der betrokken bestuurders billijk aansprakelijk dient gesteld voor 1/2 van de schade;

vordering der burgerlijke partij Van Aerschot Maria-Sidonía

Overwegende dat beklaagde Bats de door de burgerlijke partij gevorderde duur der onbruikbaarheid, te weten 57 dagen (van 30-6-1966 tot 25-8-1966) overdreven acht, deze lange duur het gevolg zijnde van de overdreven eis der burgerlijke partij, dewelke een scheidsrechterlijke tussenkomst noodzakelijk maakte;

Overwegende dat de burgerlijke partij harerzijds incidenteel beroep instelt omdat de eerste rechter haar vordering — groot 117.000 fr. — slechts gedeeltelijk inwilligde met een vergoeding ex æquo van 30.000 fr.;

Overwegende desaanvaande dat uit käft 18 blijkt dat op 13 juli 1966 de door de burgerlijke partij overgelegde bestekken voor samen 102.583 fr. geweigerd werden door de tegenpartij, waarna een scheidsrechter 57.500 fr. toekeende en de herstellingsduur van 27 op 15 werkdagen herleidde;

dat, vermits er op 13 juli een aanvaardbare schatting had kunnen en moeten zijn, de wachttijd dient herleid van 30 juni tot 13 juli 1966, hetzij 14 dagen, het overige te wijten zijnde aan de overdreven eis van de burgerlijke partij;

Overwegende dat voor een oude autocar (bouwjaar 1963) een dagvergoeding van 750 fr. dichter bij de werkelijkheid zal liggen dan de door de burgerlijke partij gevraagde 1500 fr. per dag;

dat 15 werkdagen voor herstelling overeenkomen met 21 kalenderdagen;

... Het overige zonder belang...

HOF VAN BEROEP TE GENT.

3e Kamer. — 10 februari 1968.

Voorzitter: Mr. Van Malleghem.

Raadsheren: M.M. De Preter en Verhegge.

Advocaat-generaal: M. Vanhoudt.

Advocaat: Mr. De Vleeshouwer.

Strafrecht. — Misdrijf door Belg in het buitenland gepleegd. — Strafbaar in België.

Het door Belgen in het buitenland gepleegd misdrijf kan in België vervolgd worden, wanneer op het feit door de wet van het land waar het gepleegd werd, straf is gesteld, zulks krachtens art. 7 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, zoals gewijzigd door de wet van 16 maart 1964.

Conclusie van de Eerste Advocaat-Generaal C. J. Vanhoudt.

Gelet op het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde dd. 31 mei 1967;

Gelet op het daartegen ingesteld beroep door de heer Procureur des Konings op 8 juni 1967;

Aangezien het ten onrechte is dat het aangevochten vonnis beide beklaagden heeft vrijgesproken mits de overweging dat «de misdrijven ten laste van eerste en tweede beklaagde gelegd in het buitenland werden gepleegd en er geen wettelijke beschikking bestaat die dergelijke misdrijven in België strafbaar stelt»; dat zij derhalve bij toepassing van artikel 4 S.W. in België niet strafbaar zijn. »

Aangezien indien in onderhavig geval het ten laste gelegd misdrijf onder littra A, zijnde de onopzettelijke letsels, aan een vreemdeling (Zwitsers) toegebracht werden door de Belgen buiten het grondgebied van het Rijk, met name te Bazel (Zwitserland) op 30 maart 1965, de eerste rechter zich vergist door te beweren «dat er geen wettelijke beschikking bestaat die dergelijke misdrijven in België strafbaar stelt»; dat immers het door Belgen in het buitenland gepleegd feit dat door de Belgische wet misdaad of wanbedrijf wordt genoemd, in België vervolgd kan worden, indien op het feit door de wet van het land waar het gepleegd werd, straf is gesteld, dit alles krachtens art. 7 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, zoals gewijzigd door de wet van 16 maart 1964.

Aangezien het blijkt uit de stukken van het strafdossier, enerzijds, dat het feit van onopzettelijke slagen en verwondingen toe te brengen strafbaar is gesteld door de Zwitserse wetten en dat zelfs vervolgingen uit dien hoofde werden ingesteld en anderzijds, dat, overeenkomstig § 2 van hogervermeld art. 7 van de Voorafg. titel Sv., officieel bericht door de Zwitserse overheid aan de Belgische overheid werd gegeven.

Aangezien dienvolgens het feit omschreven onder litt. A in België strafbaar is en de vervolging in België ontvankelijk voorkomt;

Aangezien wat het feit B betreft, met name een autovoertuig in het verkeer te hebben gebracht zonder geldig schouwingsbewijs, dit niet enkel gepleegd werd in het buitenland, nl. in Duitsland en Zwitserland, doch ook in België, hetgeen andermaal door de eerste rechter uit het oog verloren werd, niettegenstaande de uitdrukkelijke vermelding in de dagvaardiging;

Voor zoveel nodig, wat betreft de ontvankelijkheid van de vervolging;

Aangezien de omstandigheid dat beide beklaagden wegens dezelfde feiten reeds vervolgd werden in Bazel (Zwitserland) en bij verstek veroordeeld werden bij vonnis van de rechtbank te Bazel dd. 31 januari 1966 tot 6

maanden gevangenisstraf, geenszins kan beletten op grond van art. 7 en 13 van de Voorafgaande Titel Sv., in België uit dien hoofde andermaal vervolgingen in te stellen, daar na bij verstek te zijn veroordeeld, beklagden hun straf noch ondergaan, noch verjaard hebben ;

(cfr. Pand. B. V° Chose jugée en matière criminelle, n° 123 et 133, G. Schuind II, blz. 84, Marchal et Jaspar II, nr. 2917 ; J. Simon, Handboek van het Belgisch Strafrecht, uitg. 1943, blz. 79, nr. 76 bis ; C.J. Vanhoudt, Preadvies over Leer en bepalingen omtrent de regel « Non bis in idem » naar Belgisch Strafrecht, Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, Tjeenk Wil- linck, Zwolle 1953).

Aangezien onderhavige vervolgingen niet enkel wettelijk ontvankelijk zijn, doch dat zij in casu naar billijkheid en gerechtigheid zich opdringen daar beklagden zich syste- matisch onttrekken aan de rechtmatige vervolgingen door de Zwitserse gerechtelijke overheid tegen hen ingesteld.

Om deze redenen, behage het aan het Hof van beroep, het beroep van het Openbaar Ministerie ontvankelijk en gegrond te verklaren : de strafrechterlijke vervolging ont- vankelijk en gegrond te verklaren, dienvolgens het vonnis a quo te niet te doen en opnieuw statuerend met eenpa- righeid van stemmen, beide beklagden te veroordelen wegens de feiten in de telastlegging omschreven, tot de gepaste straffen door de wet voorzien.

Gent, 7 december 1967.

Voor de Procureur-generaal
De Eerste Advokaat-generaal

C.J. Vanhoudt.

Arrest.

Verdacht van :

De eerste en de tweede :

A. — te Bazel in Zwitserland op 30 maart 1965 :

Door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg, maar zon- der het oogmerk om de persoon van een ander aan te ran- den, onopzettelijk slagen of verwondingen aan Ott Otto toegebracht te hebben.

De eerste en de tweede :

B. *Met samenhang* : op niet nader te bepalen plaat- sen in België, Duitsland, en Zwitserland, sedert 4 maart 1965 tot en met 30 maart 1965.

Bij inbreuk op artikel 3 van het Regentsbesluit van 22 mei 1947 en artikel 2 en 93 van het Algemeen Reglement tot vaststelling van de technische eisen waaraan de voor personenvervoer gebezigde voertuigen die benevens de zit- plaatsen van de bestuurder ten minste negen plaatsen tel- len en de voertuigen gebezigd voor het vervoer van zaken moeten voldoen, beteugeld bij artikel 10 van de wet van 1 augustus 1960, een voertuig aan de technische controle onderworpen waarop voornoemd reglement toepasselijk is, op de openbare weg gebruikt te hebben, dat niet voorzien was van een schouwingsbewijs dat dit gebruik toeliet, met de omstandigheid dat wat de tweede verdachte betreft, het misdrijf gepleegd werd binnen de twee jaar nadat hij bij vonnis van de politierechtbank van Kortrijk dd. 20 maart 1964, in kracht van gewijsde getreden op het ogenblik der feiten, veroordeeld werd wegens dezelfde inbreuk tot een boete van 26 frank.

De derde :

Gedaagd als burgerlijk aansprakelijke over Van Over- meire Claude en Donckerwolcke William, haar aange- stelden.

De feiten in het buitenland gepleegd zijnde en in Bel- gië niet strafbaar zijnde, werden, op tegenspraak voor de

eerste en de tweede en bij verstek voor de derde, *eerste en tweede* beklagden ontslagen van de vervolging, zon- der kosten en *derde* gedaagde buiten zaak gesteld, zonder kosten ;

De kosten van de publieke vordering werden ten laste van de Staat gelaten.

Bij vonnis der Rechtbank van eerste aanleg te Oude- naarde correctionele kamer met één rechter, gedagtekend 31 mei 1967,

waarvan het Openbaar ministerie beroep heeft ingesteld de 8e juni 1967.

Overwegende dat het Openbaar Ministerie, tijdig en op regelmatige wijze hoger beroep heeft ingesteld ;

Overwegende dat de strafvordering ontvankelijk en ge- grond is ;

Dat de feiten A en B samenhangend zijn ;

Dat zij in België strafbaar zijn, het feit A krachtens de artikelen 418 en 420 van het strafwetboek, het feit B krachtens de artikelen 3 van het BR. van 22.5-1947, 2 en 93 van het Algemeen reglement tot vaststelling van de tech- nische eisen waaraan o.m. de voertuigen gebezigd voor het vervoer van zaken moeten voldoen en dat gevoegd is aan het BR. van 22-5-1947, en art. 10 van de wet van 1.8.1960 ;

Overwegende dat voorafgaandelijk aan het instellen van de strafvordering door het « Strafgerecht Basel Stadt » (Zwitserland), bij brief van 10 maart 1966 officieel aan- gifte van de hoger vermelde misdrijven met vraag tot strafvervolging in België ervan werd gedaan bij de Proc- ureur des Konings bij de Rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, overeenkomstig artikel 7 van de wet van 17-4-1873 gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 16-3-1964 ;

Overwegende dat de feiten aan de beide beklagden ten laste gelegd door het onderzoek en de behandeling van de zaak vóór het Hof bewezen gebleken zijn ;

In verband met het feit A :

Overwegende dat de eerste en de tweede beklagde wisten vóór en op het tijdstip waarop de eerste beklagde de reis naar Basel (Zwitserland) aanving, op 28-3-1965, zowel vóór als na de herstelling op voormelde datum te Brussel door de tweede beklagde uitgevoerd, dat de reminrichting van de sleep met dewelke eerste beklagde op 30 maart 1965 te Basel het verkeersongeval veroor- zaakte waarvan Ott Otto het slachtoffer werd, op onvol- doende en gebrekkige wijze werkte ;

Dat het ongeval te wijten is aan de slechte staat van de reminrichting van deze sleep ;

Dat de fout door de tweede beklagde gepleegd welke in oorzakelijkheidsverband staat met het feit A, hierin bestaat dat hij de eerste beklagde, zijn aangestelde met hogervermelde sleep waarvan de reminrichting defect was, heeft doen rijden en de reis naar Basel heeft doen ondernemen ;

Dat de fout van de eerste beklagde welke eveneens in oorzakelijkheidsverband staat met het feit A hierin bestaat dat hij deze sleep bestuurd heeft wetende dat de reminrichting defect was ;

Overwegende dat het ongeval aan het persoonlijk toe- doen van ieder van de beklagden te wijten is ;

In verband met het feit B. :

Overwegende dat beide beklagden wisten dat de aanhangwagen welke deel uitmaakte van de hogerver- melde sleep sedert 4-3-1965 niet meer gedekt was door een geldig schouwingsbewijs dat het gebruik ervan toeliet op de openbare weg ;

Dat de tweede beklagde zich aan het feit B schuldig heeft gemaakt in staat van wettelijke herhaling om het

gepleegd te hebben binnen twee jaar nadat hij bij vonnis in kracht van gewijsde gegaan door de politierechtbank te Kortrijk werd veroordeeld op 20 maart 1964 wegens inbreuk op dezelfde wetsbepalingen;

Overwegende dat de gevangenisstraf te ondergaan als hoofdgevangenisstraf voor beide beklaagden drie jaar niet te boven gaat en de veroordeelden nog geen veroordeling tot een criminele straf of tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden hebben ondergaan; dat verwacht mag worden dat zij zich in de toekomst aan geen misdrijven meer zullen schuldig maken; dat hen dus de gunst van gewoon uitsstel mag toegekend worden, zoals hierna zal worden bepaald;

Overwegende dat de derde beklaagde burgerrechtelijk aansprakelijk is voor de eerste en de tweede beklaagde;

Op deze gronden,

Het Hof,

rechtdoende bij verstek wat de eerste beklaagde en de derde gedaagde betreft en op tegenspraak wat aangaat de tweede beklaagde Donckerwolcke William;

Gelet op de artikelen 40, 418 en 420 van het Strafwetboek, 3, 93 van het B.R. van 22 mei 1947, 10 van de wet van 1-8-1960, 7 van de wet van 17-4-1878, gewijzigd door art. 1 van de wet van 16-3-1964; de artikelen 162, 163, 182, 184, 185, 189, 190, 195, 209, 210, 211, 226, 227, 186 van het Wetboek van strafvordering; art. 140 van de wet van 18-6-1869 gew. door art. 2 der wet van 4 september 1891; art. 1, 8 en 14 van de wet van 29-6-1964; art. 24 van de wet van 15 juni 1935, alle wetsbepalingen door de heer voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid, en art. 2/7 par. 1/1° en 2/9 en 2/14 wet van 15-4-1958, art. 3;

Ontvangt het hoger beroep en erover wijzende met eenparige stemmen;

Doet het bestreden vonnis teniet en opnieuw statuerende;

Verklaart de beklaagden schuldig aan de hun ten laste gelegde feiten en veroordeelt ze:

Voor het feit A: Ieder tot een hoofdgevangenisstraf van 6 maanden, en de eerste tot een geldboete van 50 fr., de tweede tot een geldboete van 100 fr., deze geldboeten vermeerderd met 190 deciem en aldus gebracht op 1000 fr. voor deze van 50 fr. en 2.000 fr. voor deze van 100 fr.;

Beveelt dat bij gebreke aan betaling binnen de door de wet bepaalde termijn deze geldboeten zullen mogen vervangen worden door een gevangenisstraf van 15 dagen voor de geldboete van 50 fr. en een maand voor deze van 100 fr.;

Beveelt dat de tenuitvoerlegging der straf, voor beide veroordeelden en enkel wat betreft de uitgesproken hoofdgevangenisstraf van zes maanden, gewoon zal uitgesteld worden voor een termijn van 5 jaar, met ingang van heden;

Voor het feit B:

De eerste tot een geldboete van 50 fr., vermeerderd met 190 deciem en aldus gebracht op 1.000 fr.;

De tweede tot een geldboete van 100 fr., vermeerderd met 190 deciem en aldus gebracht op 2.000 fr.;

Verklaart beide beklaagden vervallen van het recht een voertuig met eigen beweegkracht te besturen gedurende een termijn van 6 maanden;

Veroordeelt ieder der beklaagden en de derde gedaagde q.q. solidair met ieder van hen, te betalen de helft van de kosten van iedere aanleg, begroot in eerste aanleg voor het geheel op 200 frank en 591 frank in geheel in hoger beroep.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

8e Kamer. — 20 januari 1967.

Voorzitter: M. Cornette.

Openbaar ministerie: M. Velleman.

Advocaten: Mrs. Jacqumain en Brouns.

Onderhoud van bijzit. — Vroegere veroordeling wegens medeplichtigheid aan overspel. — Eénzelfde misdadig opzet. — Art. 65 S.W.B. — Veroordeling opgeslorpt door vorige straf.

Betichte was door vonnis dd. 15-3-66 veroordeeld geworden wegens medeplichtigheid aan overspel, gepleegd tussen 13-10-65 en 13-12-65.

Na uitspraak van deze veroordeling werd hij vervolgd om, tijdens dezelfde periode, een bijzit in de echtelijke woning onderhouden te hebben.

Deze feiten maken geen eendaadse samenloop uit, maar zijn wel de uitvoering van éénzelfde misdadig opzet.

In voorkomend geval wordt, evenals bij eendaadse samenloop, alleen de zwaarste straf uitgesproken. Is de reeds uitgesproken straf de zwaarste, dan spreekt de Rechtbank een nieuwe veroordeling uit, maar bepaalt dat deze laatste door de eerste wordt opgeslorpt.

O.M. en Adriaenssens t./ Van Vlimmeren.

Overwegende dat het feit ten laste van Van Vlimmeren gelegd, bewezen is;

Overwegende dat blijkt uit het vonnis van de 7e Kamer dezer rechtbank dd. 15 maart 1966, dat Van Vlimmeren veroordeeld werd om tussen 13-10-1965 en 12-12-1965 herhaaldelijk en meer bepaald op 11-11-1965 het misdrijf van medeplichtigheid aan overspel gepleegd te hebben met dezelfde Van den Branden Jozepha;

Overwegende dat het feit van de betichting in het vonnis dd. 15 maart 1966 verschillend is van het feit van de betichting van thans; dat enerzijds zekere materiële elementen aan beide misdrijven gemeen zijn maar dat anderzijds bepaalde materiële bestanddelen noodzakelijk voor de voltrekking van de misdrijven verschillend zijn; dat, alhoewel geput uit hetzelfde strafdossier, thans bepaalde materiële elementen als bewezen moeten worden geacht dan wanneer diezelfde materiële elementen in de eerste zaak niet dienden onderzocht te worden;

Overwegende dat de materiële elementen van het misdrijf in de huidige zaak (onderhoud van bijzit) dagtekenen van vóór het vonnis van 15 maart 1966;

Overwegende dat de feiten thans ten laste gelegd en de feiten voorheen ten laste gelegd, de uitvoering zijn van éénzelfde misdadig opzet;

Overwegende dat, bij toepassing van art. 65 van het Strafwetboek, alleen de zwaarste straf dient uitgesproken, nl. deze bij art. 389 van het Strafwetboek voorzien;

Aangezien er verzachtende omstandigheden bestaan spruitende uit het betrekkelijk goed verleden van de betichte;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Gelet op de artikelen 162/1°, 194 van het Wetboek van Strafvordering, art. 1, 3, 7 van het Strafwetboek, de wet van 2 januari 1924, de art. 2, 11, 12, 14, 31, 32, 34, 35, 37 en 41 van de wet van 15 januari 1935, art. 3, 4 wet van 17-4-1878, art. 1382, B.W.B. art. 44, 45 S.W.B. en bij toepassing van de artikelen 40, 389, 390, 85, 65 van het Strafwetboek, door de voorzitter aangeduid;

Rechtdoende op tegenspraak ;

Veroordeelt de beichte tot een geldboete van 50 frank en tot de kosten van het geding belopende op 444 frank ;

Zegt dat bij toepassing van art. 1 van de wet van 5 maart 1952, de geldboete van 50 frank vermeerderd is met 190 decimes per frank, derwijze dat die geldboete 1.000 frank zal bedragen ;

Bepaalt de duur van de gevangenisstraf waardoor de geldboete kan vervangen worden, bij gebrek aan betaling binnen de termijn gesteld in artikel 40 van het Strafwetboek, op 15 dagen ;

Zegt voor recht, gezien slechts één enkele straf mag worden uitgesproken, dat huidige straf wordt opgeslorpt door deze van het vonnis van 15 maart 1966 der 7e Kamer dezer rechtbank ;

En rechtdoende op de eis van de burgerlijke partij ;
Aangezien deze eis ontvankelijk en gegrond is ;

De Rechtbank,

Verklaart de eis ontvankelijk en gegrond ;

Veroordeelt betichte om te betalen aan de burgerlijke partij, ten titel van morele schadevergoeding, de som van 1 frank en de kosten.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE OUDENAARDE

Eerste kamer. — 25 juni 1968.

Voorzitter : M. Janssens de Varebeke.

Rechters : M.M. Heyvaert en Pilate.

Openbaar ministerie : M. Mertens.

Nieuw Gerechtelijk Wetboek. — Vordering op eenzijdig verzoekschrift. — Art. 1026 en 1027. — Verzoekschrift ingediend door het Openbaar ministerie zonder bijstand van een advocaat.

De artikelen 1026 en 1027 van het Gerechtelijk Wetboek schrijven voor dat de verzoekschriften enkel door een advocaat kunnen ingediend worden en dat zij op straffe van nietigheid de handtekening van de advocaat van de partij moeten dragen. Ofschoon deze regels van openbare orde zijn en de wet geen uitzonderingen voorziet, kunnen ze nochtans niet toegepast worden waar het gaat om verzoekschriften die door de publieke partij worden opgesteld en bij de rechtbank ingediend.

Overwegende dat het verzoekschrift strekt tot de verbetering van de geboorteakte van Sonck Rita, Alberta-Louiza, ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand te Ninove op 10 juli 1946, en waarin de naam van de moeder bij vergissing geschreven werd : De Middeleer in plaats van De Middelaer ;

Overwegende dat artikel 1026 van het Gerechtelijk Wetboek ondermeer voorschrijft dat een verzoekschrift de handtekening moet dragen van de advocaat van de partij, tenzij de wet anders bepaalt, en dat artikel 1027 van hetzelfde wetboek beschikt dat een verzoekschrift enkel door een advocaat kan ingediend worden, buiten de uitzonderingen waarin de wet uitdrukkelijk voorziet ;

Dat de wet nochtans tot heden niet anders bepaald heeft en ook geen uitdrukkelijke uitzondering heeft voorzien, waar het gaat om verzoekschriften opgesteld en ingediend door de publieke partij ; dat anderzijds de voormelde wetsbeschikkingen een imperatief karakter hebben, hetgeen duidelijk blijkt uit de bepalingen van artikel 1025, het eerste lid van artikel 1026 (« Het verzoekschrift ver-

meld op straffe van nietigheid ») en tevens uit het eerste lid van artikel 1027 (« Buiten de uitzonderingen waarin de wet uitdrukkelijk voorziet ») en dat al die bepalingen ongetwijfeld van openbare orde zijn ;

Dat de vraag die zich aldus bij de toepassing dezer artikelen stelt, te weten is op welke wijze het Openbaar ministerie een verzoekschrift bij de rechtbank moet indienen ;

Overwegende dat de memorie van toelichting van het oorspronkelijk ontwerp van Gerechtelijk Wetboek, in de besluiten van het Openbaar ministerie ingeroepen, onder de artikelen 1383 tot 1385, aanhaalt dat die rechtspleging « ook het openbaar ministerie » betreft en verder dat « de bepalingen van de artikelen 1025 tot 1034 in dit geval van toepassing zijn » ;

Dat het Openbaar ministerie derhalve ten onrechte voorhoudt dat het blijkt uit de teksten van de artikelen 1026 en 1027 dat daarin enkel het geval wordt bedoeld waarin de procedure door een particulier wordt ingeleid en niet wanneer het openbaar ministerie de verbetering van de akten van de burgerlijke stand vordert ;

Maar overwegende dat bij de interpretatie van een wettekst, al is deze ook van openbare orde, de rechtbank geen beslissing mag nemen die zeker in strijd zou zijn én met de algemene geest van de wetgeving én met het gezond verstand én met de gerechtelijke traditie en die tevens van aard zou zijn de rechtsbedeling te stremmen ;

Dat trouwens in het verslag gedaan in naam van de Commissie van Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de heer Hermans onder artikel 1026 duidelijk de bedoeling van de wetgever laat uitschijnen dat de vertegenwoordiging van de partijen door een advocaat vereist werd ten einde de rechtmatige belangen van de beide partijen te beschermen ; dat bij de inleiding van een verzoekschrift door het Openbaar ministerie deze bescherming uiteraard overbodig is ;

Dat derhalve dient aangenomen te worden dat de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek omtrent de ondertekening der verzoekschriften en de indiening ervan door een advocaat, niet toepasselijk zijn op de verzoekschriften opgesteld en bij de rechtbanken ingediend door het Openbaar ministerie ;

Overwegende dat het blijkt uit de overgelegde bescheiden dat het bij vergissing is dat in bedoelde geboorteakte de naam De Middeleer geschreven werd in plaats van De Middelaer, zoals die naam steeds door de familie van de moeder van het kind gedragen werd ;

Om deze redenen,

Beveelt dat de geboorteakte van Sonck Rita-Alberta-Louiza, ingeschreven in het register der geboorteakten van de stad Ninove, jaar negentienhonderd zes en veertig, onder nummer twee honderd zeven en zestig, zal verbeterd worden door de familienaam van de moeder « De Middeleer » te vervangen door « De Middelaer » ;

Beveelt dat het beschikkend gedeelte van onderhavig vonnis, de verbeterde akte vermeldend en de verbetering bepalend zal ingeschreven worden in de beide geboorteregisters van het lopend jaar der stad Ninove, onmiddellijk na de aflevering van de uitgifte van voormeld beschikkend gedeelte aan de bevoegde ambtenaar van de burgerlijke stand en dat er melding zal van gemaakt worden ten rande van de verbeterde akte, door de bewaarder van deze, alsook in de jaarlijkse en tienjaarlijkse tabellen, met verbod hun gedaan als naar rechte, er nog andere uittreksels of afschriften van af te leveren, tenzij met de melding van de bevolen verbetering.

BALIELEVEN

NATIONALE ORDE VAN ADVOCATEN

De Conferentie van de stafhouders van België heeft op zaterdag 9 november 1968 te 10 u., in de raadszaal van de Orde der Advocaten te Brussel - Gerechtsgebouw, de algemene raad van de nationale orde van advocaten gevormd.

In toepassing van de wet heeft de algemene raad bij eenparigheid aangeduid :

- als deken : de heer stafhouder Gilson de Rouvreur, oud-stafhouder van de orde der advocaten te Brussel ;
- als vice-deken : de heer stafhouder Achiel De Gryse, oud-stafhouder van de orde der advocaten te Kortrijk ;
- als secretarissen : de heer Louis Aendekerk, oud-lid van de raad der orde der advocaten bij het hof van beroep te Luik en de heer Piet Blomme, oud-lid van de raad der orde der advocaten bij het hof van beroep te Gent.

Op woensdag 27 november 1968, te 14.30 u., zal de plechtige installatie van de nationale orde plaats hebben, opgeluisterd door de aanwezigheid van Zijne Majesteit Boudewijn, Koning der Belgen, in het gerechtsgebouw te Brussel.

Zullen hierbij aanwezig zijn : de korpsoversten en afgevaardigden van de rechterlijke macht, de heren stafhouders en afgevaardigden van de verschillende raden van de orde van het land, alsmede talrijke buitenlandse afgevaardigden.

Een persconferentie zal gehouden worden op maandag 25 november 1968 te 10.30 u., in het Huis van de Pers te Brussel, teneinde het publiek in te lichten en het belang te onderstrepen van het tot stand komen van de nationale orde van advocaten.

Conferentie der Jonge Balie te Tongeren

Voor de openingsvergadering had de Conferentie op 6 november 1968 beroep gedaan op niemand minder dan meester C. De Baeck, die als verslaggever der gerechtelijke hervorming in de Senaat is opgetreden.

Het was voor een uitzonderlijk talrijk publiek — onder wie verschillende raadsheren van het Hof van Beroep te Luik, alsmede korpsoversten, magistraten en advocaten van de arrondissementen Hasselt en Tongeren — dat meester Ver Berne, als voorzitter van de Conferentie, de bekende spreker voorstelde. Vooraf situeerde hij deze voordracht in het algemeen kader van de inspanningen gedaan door de Conferentie, ten einde de nodige voorlichting te geven over het nieuw « Gerechtelijk Wetboek ». Hij kondigde een cyclus aan van vier voordrachten, waarvan deze van heden de eerste is en gewijd is aan de specifieke aspecten van de advocatuur. Voor de drie volgende voordrachten, welke telkens een ganse zaterdagvoormiddag in beslag zullen nemen in de loop van de maand december, mag de Conferentie rekenen op drie eminente specialisten : professor Fettweis en Storme van de universiteiten van Luik en Gent en, last but not least, op professor Kriings himself.

Met brio speelde de spreker het klaar om in het korte bestek van zijn voordracht een duidelijk beeld te geven van de advocatuur, zoals ze uit het gerechtelijk wetboek te voorschijn treedt. Vele innovaties laten recht wederaren aan de sinds jaren geuite en gewettigde verzuch-

tingen van de Balie. Spreker wees o.m. op het monopolie van de advocaat voor het pleidooi en voor het onderteekenen van de verzoekschriften. Het wetboek bewerkstelligt een grotere gelijkstelling tussen de dienaren van de H. Yvo door de afschaffing van de titel van advocaat bij het Hof van Beroep. De op te richten Nationale Orde van Advocaten is in feite een institutionalisering van de reeds bestaande conferentie van de Stafhouders, doch verwacht wordt dat de unificerende invloed nog efficiënter zal zijn.

Vooraf op het gebied van de tucht is de nieuwe regeling zeker gelukkig te noemen, waar de advocaat ook in graad van beroep door « ses pairs » zal geoordeeld worden. Dit waarborgt zeker een doorslaande invloed van de visie, die de advocatuur zelf over het beroep huldigt in tegenstelling tot de voorgaande regeling, wanneer de beroeps-magistraten moesten beslissen. De bewarende tuchtmaatregelen die de Stafhouder mag treffen (art. 464) en de mogelijkheid het recht tot stemmen voor of verkozen te worden in de Raad van Orde zijn innovaties die op gelukkige wijze de gapingen in de bestaande reglementering aanvullen, gapingen die in het verleden reeds oorzaak waren van veel ergernis en ongenoegen. De mogelijkheid van heropneming voor een geschrapt advocaat onder bepaalde restrictieve voorwaarden, is een transactie tussen de twee stromingen, die in het verleden hun weerspiegeling vonden in beslissingen van de tuchtraden van Antwerpen en Brussel.

Het feit dat de advocaat, mede ingevolge de afschaffing van de pleitbezorgers, de gevolmachtigde van zijn cliënt wordt — en dit zonder van enige volmacht te moeten doen blijken — brengt nieuwe verantwoordelijkheid mede. Voor belangrijke beslissingen is het nochtans voorzichtig zich schriftelijk door de cliënt te doen dekken, te meer dat nu ook de procedure van ontkenning van de advocaat mogelijk wordt gemaakt, analoog met deze die tot nu toe voor de pleitbezorgers bestond.

Het delicate punt van de tarifiering wordt natuurlijk niet vergeten, waarbij spreker aanstipt dat de in Duitsland opgedane ervaringen geenszins hebben gewezen op honoraria in dalende lijn. Het art. 1022, dat het verhalen van zekere onkosten op de tegenpartij toelaat, is nochtans zeer restrictief, misschien wel te beperkend.

Tot besluit legde de spreker er de nadruk op dat het welslagen van de gerechtelijke hervorming en de het bereiken van de er door beoogde doelstellingen, in ieder geval afhangt van de medewerking en de goede wil van alle betrokkenen : advocaten, magistraten en griffiers.

De heer Stafhouder meester Robyns dankte de bevoegde spreker voor zijn schitterende uiteenzetting. Hij wees op het grote aandeel dat de balie zelf heeft gehad bij de uitwerking van de gerechtelijke hervorming doordat als verslaggevers in Kamer en Senaat, respectievelijk meesters Hermans van Diest en meester De Baeck van Antwerpen optraden. De heer Stafhouder zette de confraters aan zo talrijk mogelijk de plechtige installatie van de Nationale Orde te Brussel op 27 november a.s. bij te wonen.

Tot slot had een goed geslaagde receptie plaats.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

WETGEVING

IN WERKING TREDEN VAN HET GERECHTELIJK WETBOEK

4 November 1968. — Koninklijk besluit betreffende de inwerkingtreding van sommige bepalingen met betrekking tot de rechtspleging van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek.

BOUDEWIJN, Koning der Belgen,

Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen, Onze Groet.
Gelet op de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, inzonderheid op artikel 5;

Gelet op het advies van de Raad van State;

Op de voordracht van Onze Minister van Justitie en van Onze Minister van Financiën;

Hebben Wij besloten en besluiten Wij:

Artikel 1. Op 1 januari 1969 treden in werking:

1° de artikelen 4 tot 7, 11 tot 28 en 31 tot 57 van het eerste deel « Algemene beginselen » van het Gerechtelijk Wetboek;

2° de artikelen 131, 292 en 382 van het tweede deel « Rechterlijke organisatie »;

3° de artikelen 611 en 625 van het derde deel « Bevoegdheid », van het Gerechtelijk Wetboek;

4° de artikelen 664 tot 699 van het eerste boek « Rechtsbijstand », van het vierde deel van het Gerechtelijk Wetboek;

5° in boek II « Geding » van hetzelfde deel van het Wetboek:

a) in de eerste titel « Instelling van de vordering », de artikelen 700 tot 703, 705 tot 730;

b) in titel II « Behandeling en berechting van de vordering », de artikelen 731 tot 733, 735 tot 763, 764, eerste lid, 1° tot 11° en 13°, en tweede lid, 765 tot 806;

c) in titel III « Tussengeschieden en bewijs », de artikelen 807 tot 828, 830 tot 914;

d) titel IV « Uitgaven en kosten », bevattende de artikelen 1017 tot 1024;

e) titel V « Inleiding en behandeling van de vordering op eenzijdig verzoekschrift », bevattende de artikelen 1025 tot 1034;

f) titel VI « Inleiding en behandeling van de vordering in kort geding », bevattende artikelen 1035 tot 1041;

6° in boek III « Rechtsmiddelen », van hetzelfde deel van het Wetboek:

a) de eerste titel « Algemene bepalingen », bevattende de artikelen 1042 tot 1046;

b) titel II « Verzet », bevattende de artikelen 1047 tot 1049;

c) in titel III « Hoger beroep », de artikelen 1050, 1051 en 1052, tweede en derde lid, 1053 tot 1072;

d) titel IV « Voorziening in cassatie », bevattende de artikelen 1073 tot 1121;

e) titel V « derdenverzet », bevattende de artikelen 1122 tot 1131;

f) in titel VI « Herroeping van het gewijsde », de artikelen 1132, 1133, 1134, eerste en tweede lid, 1135 tot 1139;

g) titel VII « Verhaal op de rechter », bevattende de artikelen 1140 tot 1147;

7° in boek IV « Bijzondere rechtsplegingen » van hetzelfde deel van het Wetboek:

a) hoofdstuk IV « Bepaalde openbare verkopen van onroerende goederen », bevattende artikelen 1186 tot 1193;

b) hoofdstuk V « Bepaalde verkopen van roerende goederen », bevattende de artikelen 1194 tot 1204;

c) hoofdstuk VI « Verdeling en veiling van onverdeelde goederen », bevattende de artikelen 1205 tot 1225;

d) hoofdstuk IX « Adviezen van de familieraad », bevattende de artikelen 1232 tot 1237;

e) hoofdstuk X « Onbekwaamverklaring », bevattende de artikelen 1238 tot 1253;

f) hoofdstuk XII « Uitkeringen tot levensonderhoud », bevattende de artikelen 1320 tot 1322;

g) hoofdstuk XIV « Uitstel van betaling », bevattende de artikelen 1333 tot 1337;

h) hoofdstuk XVI, gewijzigd bij de wet van 28 december 1967, « Rechtspleging inzake pacht, recht van voorkoop en uitgesteld loon in land- en tuinbouw », bevattende artikel 1345, gewijzigd bij dezelfde wet;

i) hoofdstuk XVII « Aanneming van de borg », bevattende de artikelen 1346 tot 1351;

j) hoofdstuk XXI « Middelen om uitgifte of afschrift van een akte te verkrijgen », bevattende de artikelen 1372 tot 1382.

Artikel 2. Op 1 januari 1969 wordt opgeheven: artikel 4 van het koninklijk besluit van 1 februari 1968 betreffende de inwerkingtreding van sommige bepalingen van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek.

Artikel 3. Op 1 januari 1969 treden in werking de volgende opheffingsbepalingen uit artikel 2 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek:

1° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 2° voor zover het titel II en de artikelen 3 en 4 van titel VIII van het decreet van 16-24 augustus 1790 op de rechterlijke organisatie opheft;

2° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 5°;

3° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 17°, voor zover het de artikelen 80, 87 tot 89 en 93, tot 97, van de wet van 27 ventôse jaar VIII betreffende de organisatie van de rechtbanken opheft;

4° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 23°;

5° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 24°, voor zover het de artikelen 18 tot 25, 27 tot 29, 33, 43, 54 tot 56, 58, 61 tot 64, 67 tot 74, 84 tot 88, 91, 97, 102 tot 104, van het keizerlijk decreet van 30 maart 1808 houdende regeling voor de politie en tuchtregeling van de hoven en rechtbanken opheft;

6° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 29°;

7° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 36°, voor zover het opheffing inhoudt van de artikelen 17, 19, 28 tot 30 en 58, van de organieke wet van 4 augustus 1832 op de rechterlijke orde;

8° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 42°;

9° in de eerste titel, hoofdstuk I, in artikel 1, § 1:

a) 45°, voor zover het de artikelen 134, tweede, derde en vierde lid, 138, 139, 141, 142, 145, 163, 164, 166 tot 170 en 174 van de wet van 18 juni 1869 op de rechterlijke inrichting opheft;

b) 110°, voor zover het artikel 8 van de wet van 20 december 1957 inhoudende herziening van het statuut van de griffiers van de rechterlijke macht en van het personeel van de griffies van hoven en rechtbanken opheft, in de mate waarin dat artikel 8, de artikelen 163, 164 en 166 tot 170 van eerderevermelde wet van 18 juni 1869 vervangt;

c) 104°, voor zover het artikel 4 van de wet van 25 februari 1954 betreffende de inrichting van het Hof van verbreking opheft, in de mate waarin dat artikel 4, artikel 134, tweede tot vierde lid, van eerderevermelde wet van 18 juni 1869 vervangt;

10° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 51°;

11° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 79°, voor zover het opheffing inhoudt van de artikelen 2 en 13 van de wet van 15 maart 1932 tot wijziging van de wetten op de rechterlijke organisatie en de bevoegdheid;

12° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 89°;

13° in de eerste titel, hoofdstuk I, artikel 1, § 1, 119°;

voor zover het opheffing inhoudt van artikel 22 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming ;

14° in de eerste titel, hoofdstuk III :

a) artikel 3, 1°, 5° tot 9° en 11° tot 15° ;

b) artikel 3, 16°, behalve voor zover het de artikelen 4 en 7 van het besluit van 18 maart 1931 betreffende de eedaflegging van de ambtenaren van de rechterlijke orde opheft ;

c) artikel 3, 17° tot 19°, 22° tot 33°, 35° tot 37° en 39° tot 41° ;

15° in titel II, hoofdstuk I, artikel 7, 1°, voor zover het opheffing inhoudt van artikel 13, van de wet van 25 maart 1841 op de bevoegdheid in burgerlijke zaken ;

16° in titel II, hoofdstuk I, artikel 7, 2°, voor zover het artikel 42, vijfde lid, van de wet van 25 maart 1876 houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering toegevoegd bij de wet van 4 september 1908 opheft ;

17° in titel III, hoofdstuk I, artikel 13, behalve voor zover het de artikelen 8, 29, 30, 34 tot 43bis, 66, 119 tot 121, 125, 136, 137, 146, 147, eerste lid, 148, eerste lid, 159, 164, 185, 252 tot 336, 364 tot 375, 420, 425, 428, 432, 438, 439, 453, 454, 457 tot 459, 523 tot 526, 545 tot 635, 656 tot 672, 752 tot 805, 819 tot 851, 846 tot 850, 866 tot 881, 986, 988 tot 996, 998 tot 1002 en 1040 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering opheft ;

18° in titel III, hoofdstuk I :

a) artikel 14, 1°, 2°, 4° en 5° ;

b) artikel 14, 6°, behalve voor zover het artikel 9 van het decreet van 27 november - 1 december 1790 tot instelling van een cassatierechtbank en tot regeling van de samenstelling, de organisatie en de bevoegdheid ervan, opheft ;

c) artikel 14, 10°, 11°, 14° tot 17° en 21° ;

d) artikel 14, 23°, behalve voor zover het de artikelen 54 en 58 van het besluit van 15 maart 1815 van de Souvereine Vorst, houdende orgaanek reglement van de rechtspleging in cassatie, opheft ;

e) artikel 14, 25° en 28° tot 37° ;

19° in titel III, hoofdstuk I, artikel 15, 1° en 2° ;

20° in titel III, hoofdstuk I, artikel 15, 3°, voor zover het opheffing inhoudt van de artikelen 1 tot 5, 9, 11, 13 tot 20, 22 tot 52 van de wet van 29 juni 1929 op de rechtsbijstand en de kosteloze raadpleging ;

21° in titel III, hoofdstuk I, artikel 16 ;

22° in titel III, hoofdstuk II, eerste afdeling, artikel 17 ;

23° in titel III, hoofdstuk II, eerste afdeling, artikel 18 voor zover het opheffing inhoudt van artikel 16 van het Burgerlijk Wetboek ;

24° in titel III, hoofdstuk II, eerste afdeling, artikel 19 in zover het opheffing inhoudt van de artikelen 490, 491, 493 tot 501 van het Burgerlijk Wetboek ;

25° in titel III, hoofdstuk II, eerste afdeling, artikel 21 in zover het opheffing inhoudt van de artikelen 823, tot 825, 828, 834, 835 en 837 van het Burgerlijk Wetboek ;

26° in titel III, hoofdstuk II, eerste afdeling, artikel 22 ;

27° in titel III, hoofdstuk II, afdeling II, artikel 25 ;

28° in titel III, hoofdstuk II, afdeling III, de artikelen 28 en 29 ;

29° in titel III, hoofdstuk II, afdeling III, artikel 31, de §§ 1, 3 en 4, alsook § 2 voor zover deze artikel 59¹, 15°, van het besluit van de Regent van 26 juni 1947 houdende het Wetboek der zegelrechten opheft ;

30° in titel III, hoofdstuk II, afdeling IV, artikel 32 in zover het opheffing inhoudt van de artikelen 504 en 505 van het Wetboek van strafvordering.

Artikel 4. Op 1 januari 1969 treden in werking de artikelen 9 tot 19, 27, 53, 93, 94, 99 tot 101, 103, 110 tot 112, 114, 115, 116, G, K en L, 120 tot 122, 124, 125, 126, F, J en K, 130, 141 tot 144, 146 tot 148, 153 tot 155 en 171 van

de wijzigingsbepalingen van artikel 3 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek.

Artikel 5. Op 1 januari 1969 treden in werking de artikelen 1588 tot 1590 en 1592 tot 1594 van het Gerechtelijk Wetboek, in zover die inwerkingstelling nodig is voor de toepassing van de artikelen 1193 en 1211 van het Gerechtelijk Wetboek.

Artikel 6. Op 1 januari 1969 treedt in werking, doch alleen in zover die inwerkingstelling nodig is voor de toepassing van de door de vorige artikelen in werking gestelde bepalingen, artikel 6 van de overgangsbepalingen van artikel 4 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek.

Artikel 7. Onze Minister van Justitie en Onze Minister van Financiën zijn, ieder wat hem betreft belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, 4 november 1968.

MEDEDELINGEN

Postuniversitair onderwijs te Antwerpen over transporteconomie en havenexploitatie.

Door de rectoren van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius (E.P. Et. Dhanis) en het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (Prof. Dr. L. Massart) werd zopas het begin van een samenwerking onder de vorm van een postuniversitaire cursus over «Vervoer en Haven» bekendgemaakt.

Sedert lang reeds — aldus de beide rectoren in een omzendbrief — was er te Antwerpen belangstelling voor gespecialiseerd hoger onderwijs voor transporteconomie en havenexploitatie.

Het vervoer in het algemeen en de havenbedrijvigheid in het bijzonder hebben de laatste jaren een enorme evolutie gekend, die zich voltrokken heeft — en nog doorgaat — zowel in de praktijk als in de doctrine.

Door de samenwerking van de twee universitaire instellingen, het Rijksuniversitair Centrum (RUC) en de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius (UFSIA), wordt — nog dit academiejaar 1968-1969 — dergelijk postuniversitair onderwijs ingericht.

Samen hebben zij daartoe het «Postuniversitair Programma voor Vervoer en Haven» gecreëerd waardoor zij de belangstellenden willen helpen al dit nieuwe te assimileren en te coördineren.

Dit nieuw initiatief beantwoordt aan een nood en aan een wens ; de beide inrichtende instellingen staan borg voor de waarde en het universitair peil van het programma.

Dit gespecialiseerd programma richt zich tot :

— de houders van een universitair diploma,
— of tot hen die een gelijkwaardig geachte opleiding hebben genoten.

Na besluit van de cyclus zal een certificaat afgeleverd worden aan de studenten die met goed gevolg de studies hebben voltooid.

Praktische gegevens :

De cursussen zullen gegeven worden in de lokalen van het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen, Middelheimlaan 1, op vrijdagavond van 19 u. tot 21 u. en op zaterdagvoormiddag van 8 u. 30 tot 12 u. 30 en dit met ingang van 8 november.

Het inschrijvingsgeld is vastgesteld op 2.000 fr. (1.500 fr. voor de inschrijving en 500 fr. voor de syllabi die ter

hand zullen gesteld worden) en dient gestort op postrekening 1375.97 van het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen — Eigen Vermogen — Antwerpen, met vermelding «Postuniversitair Programma-Vervoer en Haven»

Verdere inlichtingen :

Ten einde voor sommige deelnemers materiële moeilijkheden uit de weg te ruimen wordt de mogelijkheid voorzien op vrijdagavond en zaterdagmiddag een avondmaal en een middagmaal te gebruiken. De prijzen, dienst en drank inbegrepen, zijn respectievelijk 25 en 50 fr.

Om van deze gelegenheid gebruik te maken volstaat het de dienst van het studentenrestaurant, telefoon 39.98.65 — binnenummer 52 — telefonisch in de loop van vrijdagmorgen te verwittigen.

Meer uitgebreide inlichtingen kunt u eventueel schriftelijk bekomen op het Rectoraat van het Rijksuniversitair Centrum — Dienst van het Postuniversitaire Programma — Arthur Goemaerelei 52, Antwerpen-1.

Het comité voor samenwerking tussen de twee universitaire instellingen heeft de leiding van dit programma toevertrouwd aan de heer Professor J. Vrebos, voorzitter, en E.P. L. Baudez, ondervoorzitter.

Het programma loopt over één academiejaar, omvat 126 lesuren, is verspreid over 21 weken en is opgesteld als volgt :

1. Algemene transporteconomie - Actuele problemen ; 20 uur ; de h. J. Vrebos.
 2. Vervoer in de ontwikkelingslanden ; 10 uur ; E.P. L. Baudez.
 3. Internationaal vervoer : a) internationaal vervoerbeleid, 6 uur ; de h. N. Sinnaeve ; b) internationale juridische problematiek, 6 uur ; de h. P. Smeesters.
 4. Zee- en binnenvaartrecht ; 20 uur ; de h. L. Tricot, de h. P. Wildiers.
 5. a) Vervoer ter zee ; 6 uur ; de h. J. G. Vandenbergh ; b) Havenexploitatie ; 10 uur ; de h. F. Suykens.
 6. Moderne overslagtechnieken in de havens - containervervoer ; 10 uur ; de h. H. Verhulst.
 7. Vervoer tussen havens en hinterland ; 10 u. ; de h. Aloy.
 8. Tussenpersonen en bevrachtungskantoren ; 10 uur ; de h. J. Van Alsenoy.
 9. Tarieven- en vervoervoorwaarden bij het spoorvervoer ; 10 uur ; de h. Schoeeters.
 10. Luchtvervoer - Commerciële exploitatie ; 8 uur ; de h. Y. Goossens.
- Seminaries.
Conferenties door gastsprekers.

Vrije Universiteit te Brussel.

De Vrije Universiteit te Brussel meldt de vacature van de volgende colleges aan de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte van 1 oktober 1968 af :

- « Vertaling van latijnse historische teksten » in het Frans (60 u.) (om de twee jaar voor de studenten van de 1ste en 2de kandidaturen in geschiedenis, onderafdeling : oudheid, te samen) ;
- « Cursoris lezen van een derde Germaanse taal: Duits » in het Frans en Nederlands (30 u.) (1ste kandidatuur in Germaanse filologie).

De kandidaten die wensen in aanmerking te komen om de bovenvermelde colleges te doceren, worden verzocht een volledig curriculum vitae, vóór 27 november 1968, aan de heer Rector van de Universiteit, Fr. D. Rooseveltlaan 50, te Brussel-5, te laten geworden.

TIJDSCHRIFTEN

Algemeen Fiscaal Tijdschrift : jg. 1968 - nr. 10, 11, 12 :

Tiberghien A., De Methode van belasting volgens « Tekenen en indicien ».

Bulletin van de Europese Gemeenschappen : jg. 1968 - nr. 9/10 :

Bodson V., Het gemeenschappelijk vervoerbeleid wordt werkelijkheid.

De Gemeente : jg. 1968 - nr 10 :

Lambotte C., Bepalingen van de volmachtsbesluiten die de gemeenten aanbelangen. — Verhasselt J., Verzorg uw taal !

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr 38 :

De Broederschap der Notarissen werd 125 jaar geleden opgericht. — Torley Duwel I.G., Verordening nr 1017/ E.E.G. van de Raad van 19 juli 1968, houdende toepassing van de mededingingsregels op het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren. — Sanders D., Openbaarheid en/of geheimhouding bij berechting van een medicus. — Bouchez L.J., Het congres van de International Law Association in Buenos Aires.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie : jg. 1968 - nr 5016 :

Hardenberg L., De onderhandeling in België en Nederland (I) — Kollewijn R.D., Overzicht der Nederlandse rechtspraak : Internationaal Privaatrecht (IV).

De Gerechtsdeurwaarder : jg. 1968 - nr 10 :

Tekelenburg G., De algemene vergadering te Paterswolde. — Teekens M., De voorjaarsvergadering van de Internationale Unie van Gerechtsdeurwaarders in Genève. — Van Veen J., Deurwaarders-image geschaad ? — Teekens M., De gerechtsdeurwaarder buiten onze grenzen.

Journal des Tribunaux : jg. 1968 - nr 4634 :

Fontigny A., Le rôle des commissions de défense sociale à l'égard des anormaux.

Revue Critique de Jurisprudence Belge : jg. 1968 - nr 3 :

Rechtspraak. Commentaren door Paul Horion, L. Duchatelet, J. De Gavre en R. O. Dalcq.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD